

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Andrea Kuchyňková

Irská referenda o Lisabonské smlouvě

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Markéta Šustková, Ph.D.

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně, na základě uvedených pramenů a literatury.

Andrea Kuchyňková

V Olomouci dne 27. června 2012.

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Markétě Šustkové, Ph.D. za její trpělivost, cenné rady a připomínky. Zároveň vděčím svým rodičům za poskytnutou podporu během celého mého studia.

Obsah

Obsah.....	4
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	5
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	6
SLOVNÍČEK IRSKÝCH NÁZVŮ	7
Úvod	8
1. Definice evropských referend	14
1.2 Typologie evropských referend	15
1.2.1 Dle politického tématu daného referenda	15
1.2.2 Dle volebního chování	20
2. Irská republika a referenda	24
2.1 Postavení referenda v irském politickém systému.....	24
2.2 Irská referenda o evropských záležitostech	26
3. První irské referendum o Lisabonské smlouvě.....	31
3.1 Charakteristika kampaně.....	31
3.1.1 Tábor stoupců smlouvy	31
3.1.2 Tábor odpůrců Smlouvy	33
3.2 Hlavní důvody ovlivňující volební chování v referendu.....	36
3.2.1 Úroveň znalosti Lisabonské smlouvy.....	39
3.2.2 Míra ztotožnění se s vládou.....	40
4. Druhé irské referendum o Lisabonské smlouvě.....	42
4.1 Charakteristika kampaně.....	42
4.1.1 Tábor stoupců smlouvy	43
4.1.2 Tábor odpůrců smlouvy.....	45
4.2 Hlavní důvody ovlivňující volební chování v referendu.....	47
4.2.1 Úroveň znalosti Lisabonské smlouvy.....	48
4.2.2 Míra ztotožnění se s vládou.....	49
Závěr	51
PRAMENY A LITERATURA	54
Prameny	54
Literatura	57
Abstrakt	61
Abstract	62

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Graf č. 1: Trendy v podpoře evropské integrace: Irsko a EU 1973-2009.....	30
Graf č. 2: Členství dobré pro zemi, EU 27: Červen 2009	30
Graf č. 3: Důvody pro odmítnutí Lisabonské smlouvy irskými voliči v roce 2008 (v %)	38
Graf č. 4: Spokojenost s vládou a volba ve prospěch návrhu evropského referenda v Irsku (%)	41
Graf č. 5: Volební preference politických stran od všeobecných voleb do Dáilu v květnu 2007 do voleb do Evropského parlamentu v červnu 2009	43
Graf č. 6: Podpora národních vlád v evropském průměru a vlády v Irsku v letech 2006-2009 (v %)....	49
Tabulka č. 1: Výsledky evropských referend v Irsku v letech 1972-2012	28
Tabulka č. 2: Důvody pro odmítavou volbu v referendech o Smlouvě z Nice a o Lisabonské smlouvě	37

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Afri	Akce z Irska
CAEUC	Campaign against the EU Constitution – Kampaň proti ústavě EU
EP	Evropský parlament
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie
FF	Fianna Fáil
FG	Fine Gael
HDP	Hrubý domácí produkt
IBEC	Irish Bussiness and employers confederation – Irská obchodní a zaměstnanecká konfederace
ICMSA	Irish Creamery Milk Suppliers' Association – Asociace irských dodavatelů mléka
ICTU	Irish Congress of Trade Unions – Irský kongres odborových svazů
IFA	Irish Farmers' Organisation – Irská zemědělská organizace
JEA	Jednotný evropský akt
PANA	Irish Peace and Neutrality Alliance – Aliance pro mír a neutralitu
RTÉ	Radió Teilifís Éireann – irská veřejnoprávní televize
SIPTU	Services, Industrial, Professional and Technical Union – Služební, průmyslovou, odbornou a technickou unií
SOE	Second order elections – volby druhého řádu
SZP	Společná zemědělská politika Evropské unie
UKIP	UK Independence Party – Britská strana za nezávislost
WTO	World Trade Organisation – Světová obchodní organizace

SLOVNÍČEK IRSKÝCH NÁZVŮ

Bunreacht na hÉireann	Ústava Irské republiky
Cóir	„ <i>Spravedlnost</i> “
Dáil	Dolní komora parlamentu
Fianna Fáil	„ <i>Bojovníci osudu</i> “, největší irská politická strana
Fine Gael	„ <i>Kmen Keltů</i> “, druhá největší irská pol. Strana
Iris Oifigiúl	Úřední věstník
Oireachtas	Parlament
Seanad	Horní komora parlamentu
Sinn Féin	„ <i>My sami</i> “, irská nacionalistická politická strana
Taoiseach	Premiér

Úvod

Referendum je jedním z nástrojů přímé demokracie, jehož prostřednictvím může lid vyjádřit svou vůli. Lidé však nerozhodují o tom, jakého kandidáta či stranu si zvolí, ale hlasují na základě svého názoru na danou problematiku, o které však mohou vědět velmi málo. Novou roli tento způsob hlasování získal v posledních desetiletích, kdy se v řadě evropských zemí dostal do popředí v souvislosti s novelizací smluv zakládajících evropskou integraci a s procesem rozšiřování ES/EU. Referenda o evropských otázkách, neboli evropská referenda nabývají stále většího významu, jelikož zastávají informační a kontrolní funkce. Poskytují informaci o vzájemné komunikaci mezi politickými elitami a občany, což je umocněno na poli evropském, kde je zájem občanů hlavním proklamovaným argumentem integračních změn. Chybí však společný komunikační prostor a je výrazně oslabena i zpětná vazba mezi evropskými rozhodnutími politických reprezentací a lidem (Fiala, Pitrová 2005: 8–9). Referenda plní kontrolní funkci prostřednictvím vyjádření názorů občanů na současné politické vedení země a jeho výkonnost. Lze je tedy podle některých považovat za určitý druh plebiscitu o vládě. V evropské politické rovině pak tato funkce souvisí s postoji vládních stran k evropské integraci a s mírou ztotožnění obyvatel s těmito stanovisky.

Evropská unie (dále jen EU) v současnosti sdružující 27 evropských států, je mezinárodním společenstvím, které je vystavěno na demokratických principech. Proto i v rámci této mezinárodní organizace je využíváno institutu referenda. Avšak vypsání referenda o evropských otázkách je plně v kompetenci národních států a EU nad tímto mechanismem nemá žádnou kontrolu. Referenda o evropských otázkách jsou definována a realizována pouze v rámci jednotlivých politických systémů, přesto ovlivňují rozhodování a chování mezinárodních aktérů na nadnárodní rovině. Předně plní funkce uvnitř národních politických systémů a jejich význam se odvozuje od struktury a politické kultury jednotlivých politických společností. Zároveň se však ocitají na průsečíku národní a nadnárodní politiky, což může být jedním z faktorů, který problematizuje interpretaci významu politických rozhodnutí učiněných na základě referend o integračních otázkách (Fiala, Pitrová 2005: 7). Referenda o integračních otázkách nebo též smluvní referenda jsou v současnosti považována za velmi důležitá v rámci EU, jelikož jejich výsledky mohou narušit, pozastavit či zcela ukončit integrační proces.

Tématem práce jsou irská referenda o Lisabonské smlouvě, zasazená do kontextu evropských referend. Evropská referenda nabízejí příležitost ke studiu politické podpory evropské integrace. Skrze jejich výsledky je možné vysledovat, zda jsou občané pro či proti další integraci. Irsko bylo zemí se silně proevropskými názory obyvatel, avšak situace se v posledních letech mění, hlavně v souvislosti s referendy o smlouvách EU. „Bylo to právě Irsko, které opakovaně upozorňovalo další členské státy na nejednoznačnost vztahu občanů ke smluvním novelizacím.“ (Fiala, Pitrová 2005: 13). Volební chování občanů Irska se v současnosti stává těžko čitelným. Již dvakrát v referendu odmítli přijmout smlouvy nutné k prohloubení evropské integrace a muselo dojít k jeho opakování. Tato situace nastala v případě referenda o Smlouvě z Nice v roce 2001, které bylo pro svůj negativní výsledek zopakováno. Stejně tak se stalo i v souvislosti s Lisabonskou smlouvou v roce 2008.

Referendum může být fakultativní, nebo mandatorní (obligatorní). K prvnímu typu hlasování dochází jen na popud určitých činitelů, například vlády, hlavy státu, parlamentu. Mandatorní referendum je vyhlášeno vždy v konkrétních případech předepsaných samotnou ústavou státu (Bartáková 2006: 3). Právě Irsko je příkladem země, kde pokud se jedná o změnu nebo doplnění ústavy, musí dojít ke konzultaci občanů v mandatorním referendu¹. U smluv týkajících se primárního práva EU je vyžadován soulad konkrétní smlouvy s ústavou členského státu. Jinými slovy smlouva EU nesmí odporovat ústavnímu pořádku daného státu, proto v Irsku bylo vždy uskutečněno referendum v souvislosti s touto otázkou. Od vstupu Irska do Evropského společenství (dále jen ES) se v této zemi konalo již šest referend podle stejného počtu smluv pozměňujících ES/EU. Poslední referendum o Lisabonské smlouvě pořádal tento stát jako jediný ze všech členů EU. V dalších zemích byla Smlouva schvalována národními parlamenty. Ostatní státy upustily od konání referenda v této otázce zejména z obav z odmítnutí smlouvy a následného úplného zastavení ratifikačního procesu. Uvědomovali si totiž důležitost této smlouvy pro EU a také to, že po odmítnutí Ústavní smlouvy v roce 2005 by každé další zmaření mohlo v lidech vyvolat negativní nálady a nedůvěru k EU. Irsko však bylo podřízeno dikci své ústavy, proto o tak důležité otázce pro Evropu nechalo rozhodovat občany. Specifikem irských referend o evropských otázkách je nejen jejich četnost, ale i projevující se změna v přístupu ve vztahu obyvatel Irska k evropské integraci, zřejmá z jejich výsledků.

¹ Článek 46 Irské ústavy

Důvodem výběru tohoto tématu je, že Irsko jako jediný stát vyhlásilo referendum o velmi problematické otázce, jakou je přijetí/nepřijetí Lisabonské smlouvy. Navíc představuje jednu z mála zemí, jíž to nařizuje přímo ústava. Další stránkou věci je odlišnost výsledků referend o Lisabonské smlouvě, jež může být zapříčiněna rozdílným volebním chováním. Volební chování v evropských referendech je ovlivňováno hned několika faktory, které pak mají značný vliv na výsledek referenda. Mezi takové faktory lze zařadit například míru ztotožnění se s vládou a jejich názorem na danou problematiku nebo úroveň znalosti tématu, o němž volič v lidovém hlasování rozhoduje. Aspekty ovlivňující výsledek referenda, byly záměrně zúženy na pouhé dva, aby se prostřednictvím jejich podrobné analýzy zvýšila vypovídací hodnota práce. Stupeň identifikace občanů s vládou je určován rozměrem jejich spokojenosti a důvěry ve vládu. Spokojenost/nespokojenost elektorátu se současnou vládou a důvěra/nedůvěra v její politiku může být rozhodujícím činitelem při výběru volby v referendu, zda tomu tak opravdu je, bude zkoumáno v průběhu práce. Stejně tak i role, jakou má dostatečná/nedostatečná znalost smlouvy na volební rozhodování občana v referendu.

Dalším předmětem výzkumu je závislost výsledků referend na úspěšnosti kampaně příznivců či odpůrců smlouvy. Extrémně důležitou záležitostí se stal charakter a průběh kampaní v lidových hlasováních, protože úspěšnost opozitní kampaně a její strategie mohou hrát zásadní roli v určování výsledků referenda (O'Mahony 2009: 432). Charakter kampaní v referendech, stejně jako volební chování významně závisí na tom, co je „v sázce“. Buď se může jednat o záležitost, která je v souladu s politickou linií daného politického systému. V tom případě politické strany považují kampaň v referendu za pokračování běžného politického boje. Nebo se naopak záležitost referenda vymyká politické linii, a to z několika důvodů. Ten nejběžnější je, že otázka referenda má nízký význam a politické strany o ni jeví minimální zájem. Druhou z možností může být rozdělení uvnitř strany nad tématem referenda a v neposlední řadě se jedná o záležitost, která se jeví zajímavá a významná pouze pro některé politické strany (Gallagher 2003: 11). Úspěšnost kampaně bude měřena analýzou témat a příčin neúspěchu té či oné kampaně.

Práce si klade za hlavní cíl ověřit následující hypotézu: V obou irských referendech o Lisabonské smlouvě převládly znaky issue voting přístupu nad charakteristikami second order elections (dále jen SOE). Issue voting zahrnuje racionální a odůvodněné kalkulace

voliče, jež jsou založené na jeho postoji vůči EU. Naproti tomu SOE jsou pro voliče jednoduchým způsobem, jak vyjádřit spokojenost/nespokojenost s domácí politikou a volit pro/proti stávající vládě. Záměrem autorky je stanovenou hypotézu v závěru práce potvrdit či vyvrátit na základě analýzy témat a příčin neúspěchu kampaní a dvou zvolených faktorů² majících vliv na volební chování Irů v jednotlivých referendech o Lisabonské smlouvě. K naplnění tohoto cíle dopomohou odpovědi na výzkumné otázky: Jakým směrem se v současnosti ubírají irské postoje k evropské integraci? Která z kampaní v rámci prvního a druhého referenda o Lisabonské smlouvě byla občany Irska shledána za přesvědčivější? Ovlivňuje úroveň znalosti problematiky a míra ztotožnění se s vládní politikou volební chování v irských referendech o Lisabonské smlouvě?

Samotný text je vystavěn na empiricko-analytickém přístupu, v jehož rámci jsou využity deskriptivní a analytické metody. O deskripci se jedná zejména v rámci uvedení do dané problematiky. Analytické prvky jsou uplatněny v části práce týkající se irských referend, kde je nadále využita metoda diachronní komparace. Srovnání probíhá v rámci prvního a druhého irského referenda o Lisabonské smlouvě, konaných ve stejném státě, ale v rozdílnou dobu a s rozdílnými výsledky. Snahou autorky je dosáhnout stejné úrovně znalosti a porozumění zvolených předmětů komparace a v závěru práce vyvodit obecné stanovisko pro dané téma. Jedná se tedy o jednopřípadovou studii s užitím prvků diachronní komparace v rámci srovnávání dvou irských referend o Lisabonské smlouvě.

Jednotlivá referenda se odehrála s odstupem patnácti měsíců. První lidové hlasování o této otázce se konalo 12. června 2008 a druhé se odehrálo 2. října 2009. Přesto, že se jednalo o stejné téma – schválení Lisabonské smlouvy – referenda skončila s odlišnými výsledky. V případě Lisabonu I se 53,4% občanů Irska vyslovilo proti přijetí Smlouvy. Navzdory tomu Lisabon II přinesl zcela jiný výsledek, a to 67,1% kladných hlasů. Otázky ohledně důvodů změny voličského chování, jež se promítly do rozdílných výsledků obou referend, jsou v současnosti předmětem odborných debat a rovněž předkládaného textu.

Práce je rozdělena do čtyř základních kapitol, z nichž první dvě tvoří část teoretickou a následující dvě část analytickou. V první kapitole se autorka zabývá specifiky evropských referend, jež problematizují vymezení daného druhu referend v rámci politologického

² Míra ztotožnění se s vládní politikou a úroveň znalosti Lisabonské smlouvy.

diskurzu. Dále uvádí několik typů lidového hlasování, jejichž názvosloví je odvozeno od tématu konkrétního referenda, charakteristiky volební kampaně, volebního chování a jeho výsledku. Jednotlivé typologie evropských referend jsou pak popisovány odděleně ve třech částech první podkapitoly. Převážná část je však věnována definicím issue voting přístupu a konceptu SOE, jež jsou nezbytné pro další analýzu. Druhá kapitola je zaměřena na obecné vymezení referenda v rámci irského politického systému s tím, že důraz je kladen na postavení evropského referenda v této zemi. Na tomto základě autorka dále popisuje nezvyklý vývojový trend ve vztahu obyvatel Irska k EU, jež je odrazem výsledků evropských referend z nedávné doby. Následující dvě kapitoly jsou členěny shodně. Jedná se o srovnání prvního a druhého irského referenda o Lisabonské smlouvě nejprve na základě charakteru proběhlé kampaně. Zde se autorka zaměřuje na hodnocení jejich úspěšnosti z hlediska použitých témat a chyb, jež se aktéři ve vedení kampaně dopustili. Poté je zjišťován vliv dvou proměnných – míry ztotožnění se s vládní politikou a úrovně znalosti smlouvy – na výsledky referenda.

V práci autorka čerpala zejména ze zahraničních zdrojů, proto byl nezbytný překlad do českého jazyka, který se v některém názvosloví může lišit od překladu jiných českých autorů. Irské názvy jednotlivých politických institucí jsou ponechány v původním znění, stejně jako je tomu u publikací většiny autorů zabývajících se irským politickým systémem.

Tématem evropských referend se čeští politologové téměř nezabývají. Důvodem může být jeho problematické vymezení v rámci politologického diskurzu, kvůli velkému počtu subjektů a nejednotném systému hlasování. Velmi zdařile se však chopili tématu editoři publikace *Evropská referenda*, Petr Fiala a Markéta Pitrová. Kniha byla pro práci přínosná, protože se v ní nachází velmi dobře propracovaná definice a typologie evropských referend. Autoři zvolili vhodné rozdělení i výběr států, aby tak dospěli k co nejúčelovější analýze tématu. Zahraniční odborníci na EU se k dané problematice vyjadřují v mnohem větší míře, než je tomu u nás. I přesto lze toto téma stále považovat za nedostatečně probádané. Definice evropských referend jsou popsány v následujících publikacích *The Referendum Experience in Europe* od Michaela Gallaghery a Piera Vincenza Uleri a *EU Enlargement and Referendums* od známých politologů Alekse Sczcerbiaka a Paula Taggarta. Ze zahraničních článků týkajících se této problematiky by autorka jmenovala *Referendum and the Political Constitutionalisation of the EU* uveřejněnou v *European Law Journal*. Autorem článku je Min

Shu, který zde velmi dobře analyzuje jednotlivé typy evropských referend. Tento rozbor totiž není vystavěn pouze na tématu referenda, jako většina ostatních typologií, ale zejména na aktérech vystupujících v rámci všeobecného lidového hlasování. Teoretický základ pro pochopení volebního chování v referendech nabízí například Sara Hobolt ve své práci *Deciding on Europe: Voting Behavior in EU Referendums*. Podle S. Hobolt se voliči rozhodují zároveň dle svého obecného postoje vůči Evropě a podle vlastních názorů na současné politické vedení země. S. Hobolt hovoří o dostupnosti informací v průběhu kampaně, jež mohou mít zásadní vliv na tvorbu postojů a názorů na konkrétní téma referenda. Dále se k této problematice vyjadřují Mark Franklin, Michael Marsh a Christopher Wlezien ve svém článku *Attitudes Toward Europe and Referendum Votes: A Response to Siune and Svensson*, kteří kritizují názor, že veřejnost v evropských referendech volí na základě svého postoje k EU.

Irským referendům se ve svých pracích věnují autoři jako Michael Holmes, John O'Brennan, Michael Marsh, Cees van der Eijk, John Garry, Richard Sinnott, Matt Qvortrup, John FitzGibbon, Karin Gilland a další. Analyzují příčiny nepříznivých výsledků nedávných irských referend o Lisabonské smlouvě a smlouvě z Nice. Soustředují se na volební chování Irů v evropských referendech, ale už se nezabývají hlubším průzkumem dopadů změn v rozhodování irských voličů na další fungování EU. Konkrétně v případě irských referend o Lisabonské smlouvě autorka vycházela z nepřehledného množství průzkumů veřejného mínění jako je *Eurobarometr*, *Red C*, *Millward Brown IMS*. Bohužel neexistují žádné průzkumy pro první a druhé referendum, které by zkoumaly stejné prvky v obou referendech. Navíc většina společností uskutečnila průzkum pouze v roce 2008, kdy byl výsledek nepříznivý. To autorce komplikovalo komparaci míry ztotožnění se s politiky a úrovně znalosti smlouvy obou referend. Za užitečné analýzy by se daly považovat pouze zprávy připravené na vyžádání Ministerstva zahraničních věcí Irska, konkrétně se jedná o *Attitudes and Behaviour in the Referendum on the Treaty of Lisbon* z března 2009 a *Attitudes and Behaviour in the Second Referendum on the Treaty of Lisbon* z července 2010. V těchto výzkumech jsou kvalitně shrnuty nejčastější důvody, které ovlivnily rozhodování Irů v referendech. Na obou se podíleli stejní autoři, avšak ani to srovnávání neusnadnilo, jelikož si pro svou analýzu pokaždé zvolili odlišné proměnné.

1. Definice evropských referend

Cílem následující kapitoly je definovat specifický druh evropských referend. Autorka zde uvádí několik rozdílných typologií evropských referend, které se liší dle svého politického tématu, charakteristiky volebních kampaní, výsledků a volebního chování. Největší část této kapitoly je věnována teoriím SOE a issue voting, jež jsou nezbytné pro následnou analýzu irských referend o Lisabonské smlouvě a k ověření hypotézy stanovené v úvodu práce.

Referendum, jako jeden z důležitých nástrojů přímé demokracie, nebývá v demokratických politických systémech dostatečně využíván k potvrzení politického rozhodnutí nebo k uvedení legislativního návrhu v platnost. Možnost zavedení institutu referenda v určité zemi, a především politická vůle využít tohoto legitimačního nástroje k politickému rozhodování, je vedle ústavněprávních podmínek závislá především na mnoha politicko-kulturních a historických faktorech (Fiala, Pitrová 2005: 5). V daném státě by měly být dostatečně rozvinuty demokratické principy a vůle občanů vyjádřit se k dané otázce. Je v jejich zájmu účastnit se referend, jelikož volba v referendech se stává jakousi formou aktivního občanského vzdělání (O'Mahony 2009: 431). Vypsání referenda může být buď požadavkem ze strany voličů, nebo se také může jednat o nezávislé rozhodnutí ústavního činitele. Celý proces všeobecného hlasování je možno regulovat pomocí několika pák, kterými jsou např. minimální počet hlasujících obyvatel nebo zákaz opakovat referenda ve stejné věci atd. (Fiala, Pitrová 2005: 8).

Problematika referenda není nijak upravena právem ES/EU. Právní úprava procedury vnitrostátního rozhodování o vstupu do EU, případně ratifikace změn zakládajících smluv, je plně v kompetenci členských států. V článku 48 Lisabonské smlouvy je přímo uvedeno, že *„změny (smluv) vstoupí v platnost poté, kdy jsou ratifikovány všemi členskými státy v souladu s jejich ústavními předpisy.“* (Europa 2007: 30). Jinými slovy Smlouva neurčuje konkrétní způsob, jakým mají být změny smluv v jednotlivých členských státech schváleny. Vše závisí plně na ústavním pořádku daného členského státu.

Podle Miliona Lodge některé země používají referenda jako prostředek ke znovu otevření debaty ohledně témat odsouhlasených na mezivládní konferenci (Hug 2003: 3). Kritika referend podle Jane O'Mahony stojí na dvou všeobecných obavách: zaprvé jsou referenda viděna jako privilegované právo většiny nad menšinou a zadruhé je sporný způsob,

jakým lidé referendum chápou. Místo toho, aby si voliči prostřednictvím referend rozšířili své občanské vzdělání, tak si mnohem častěji stěžují na nedostatečnou informovanost, matoucí otázky nebo na protichůdné argumenty o možných následcích jejich volby (O'Mahony 2009: 432). Je tedy zřejmé, že nejen běžní občané, ale ani politikové zcela nechápou význam a roli, jakou referenda v demokratických státech hrají.

1.2 Typologie evropských referend

Při analýze evropských referend jsou sledovány zejména tyto faktory: politický podnět, na jehož základě byla daná referenda vypsána, konkrétní podmínky, za kterých se uskutečnila, dále pak kampaně, výsledky referend a jejich interpretace (Fiala, Pitrová 2005: 12). Pokud se zaměříme na uvedené dílčí části referenda, můžeme rozlišit několik konkrétních typů. Nejjednodušším a v běžné praxi také nejužívanějším je rozdělení na mandatorní (obligatorní) a fakultativní referendum. Mandatorní, jinými slovy obligatorní či závazné referendum, je povinné ze zákona, kdežto o vyhlášení fakultativního či konzultativního referenda rozhodují určití činitelé.³ Podle toho, zda je rozhodnutí referenda závazné, se dělí na mandatorní (závazné, decizivní, rozhodovací) a konzultativní (poradní). Otázka, zda jsou podmínky referenda a hlasování v něm upraveny podrobně předem, dále rozděluje referenda na předběžně upravená a předběžně neupravená. Poradní referendum není v žádném ze států upraveno jako obligatorní, může však být konzultativní s lidovou iniciativou. Ta se člení na aktivní a pasivní. Dalším typem je konzultativní referendum vyhlášené (aniž by bylo předem ústavně upraveno) jako poradní k některé otázce (tzv. „policy vote“) (Bartáková 2006: 3). Podmínky tohoto lidového hlasování a posouzení výsledků jsou upravovány běžnými zákony.

1.2.1 Dle politického tématu daného referenda

Petr Fiala a Markéta Pitrová vytváří typologii pěti evropských referend, která jsou totožná s pěti „evropskými situacemi“, v nichž bylo využito tohoto nástroje. Jedná se o:

1. Referenda o posilování integračního závazku
2. Referenda o vstupu do ES/EU
3. Referendum o „rozšíření ES“
4. Referendum o „setrvání v ES“

³ Například vláda, hlava státu či parlamentu.

5. Referenda o přijetí společné měny

(Fiala, Pitrová 2005: 8).

Za referenda o posilování integračního závazku lze považovat referenda související s ratifikací konkrétní smluvní novelizace. Jednalo se tak například o referenda rozhodující o osudu Jednotného evropského aktu, Amsterodamské smlouvy, Smlouvy o EU, Smlouvy z Nice a Lisabonské smlouvy. Referenda o vstupu do ES/EU nebo též přístupová referenda nebyla vypsána žádným ze zakládajících států. První taková referenda se konala až v roce 1972 v Dánsku, Irsku a Norsku při prvním rozšíření ES. V této souvislosti se také konalo referendum za účelem získání podpory pro rozšíření ES, bylo vyhlášeno ve Francii v roce 1972 a hlavním smyslem realizace bylo odblokování procesu rozšiřování po období vleklé vnitřní krize ES. Šlo také o potvrzení rozšíření zejména o Velkou Británii, Dánsko a Irsko. Referendum o „setrvání v ES“, respektive referendum o vystoupení z ES se konalo taktéž pouze jednou, a to v roce 1975 ve Velké Británii. Jeho cílem bylo zjistit, zda si občané země i nadále přejí, aby Velká Británie zůstala členem ES. Do kategorie referend o přijetí společné měny se řadí referenda konaná v Dánsku a ve Švédsku. Konkrétně se jednalo o referenda o přijetí měny Euro, avšak obě země tuto měnu odmítly (Fiala, Pitrová 2005: 8–11). I přestože klasifikaci evropských referend ztěžuje velký počet členských států a různost jejich ústavních rozhodovacích mechanismů, tak tato typologie vyniká svou přehledností, jednoduchostí a relevantními informacemi.

Následující kategorizace evropských referend je vystavěna na podobném principu jako ta předchozí, avšak s tím rozdílem, že podrobněji definuje referenda o smlouvách EU. Autorka Patricia Roberts-Thompson vytváří typologii evropských referend tím, že vyzdvihuje konkrétní charakteristiky samotných referend a rozlišuje jejich vztah k EU. Dělí je do pěti kategorií – smluvní (treaty), kvazi-smluvní (quasi-treaty), přístupová, pro zvláštní účely a odstupující referenda. Za smluvní referenda, která jsou nejdůležitější v EU, považuje autorka referenda opětovně potvrzující rozhodnutí dosažená v minulých referendech. Hlavním účelem smluvních referend je ratifikace smluv EU, nebo znemožnění pokračování procesu ratifikace. Jednalo se o referenda umožňující ratifikaci Jednotného evropského aktu, Maastrichtské smlouvy a Amsterodamské smlouvy (Roberts-Thompson 2000: 113). Tato referenda jsou nepostradatelná v rozvoji EU a v pokroku evropské integrace. Naopak kvazi-

smluvní referenda jsou běžná referenda v teoretickém slova smyslu. Řeší dilemata mezi stávající vládou a občany na straně jedné a záležitostmi týkajícími se členství v EU na straně druhé (Roberts-Thompson 2000: 105). Kvazi-smluvní referenda se od těch smluvních odlišují tím, že se týkají určitých aspektů smluv, ale nejedná se o smluvní referenda jako taková. Základním zdrojem kvazi-smluvních referend je Maastrichtská smlouva (Roberts-Thompson 2000: 116). V konkrétních referendech se buď jednalo o určité záruky či osvobození tzv. opt-outs, které si někteří členové vyjednali jako předpoklad pro přijetí smlouvy, jde například o Dánsko nebo Velkou Británii.

Kategorie přístupových referend se zaměřuje na národní referenda, pořádaná za účelem vyřešení otázek týkajících se členství v Evropské unii. Většinou občané konkrétního státu hlasují ve prospěch vstupu, tomu se vymyká Norsko, jehož obyvatelé se podvkrát odmítli připojit k ES/EU.

Referenda pro zvláštní účely se vypořádávají s jedinečnými a zákonnými okolnostmi obklopujícími členství, ale zároveň mají dopad na samotnou EU. V historii EU se uskutečnila čtyři tato referenda pro zvláštní účely. Jmenovitě to bylo francouzské referendum v roce 1972 o povolení rozšíření ES, dále v roce 1989 italské referendum o pravomocích italských poslanců v Evropském parlamentu a dvě švýcarská referenda. První v roce 1972 ohledně smlouvy s EU o volném obchodu a druhé v roce 2000 zabývající se balíčkem smluv s EU vyjednaném po švýcarském odmítnutí vstupu do Evropského hospodářského prostoru.

Za odstupující referendum autorka považuje jediné referendum vztahující se ke grónskému rozhodnutí opustit ES v roce 1982. Hlavním důvodem tohoto odstoupení byla neochota Grónska přijmout Jednotný evropský akt a jakékoliv další evropské smlouvy (Roberts-Thompson 2000: 115). Definice jednotlivých typů referend je poněkud vágní, avšak přínos této typologie lze spatřovat v zahrnutí zemí, které sice nejsou členy EU, ovšem v souvislosti s rozvíjením jejich spolupráce s EU o těchto otázkách pořádají referenda, jako je tomu například ve Švýcarsku.

1.2.2 Dle charakteristiky volebních kampaní

Kampaně v referendech o evropských záležitostech se již na první pohled liší od běžných předvolebních kampaní. Podle autora Min Shu se v evropských referendech

vyskytuje trojí mobilizace aktérů, a to mobilizace masových voličů, národních vlád a evropských institucí (Shu 2008: 432). Zatímco masoví voliči během volebního procesu zvažují, zda budou hlasovat kladně či záporně, národní vlády jsou v té době mnohem více zaujaty kontrolou volebních výsledků ve svůj prospěch. Instituce EU sice postrádají ústavní nástroje, kterými by mohly zasáhnout do konkrétního referenda, ale jejich mobilizace probíhá nejspíše na jiné platformě.

V mobilizaci masových voličů prostřednictvím kampaní se ukázaly být důležité zejména tři faktory: praktické kalkulace, politická evaluace a kulturní podpora. Praktické kalkulace znamenají, že voliči zvažují náklady a výnosy evropské integrace v rámci krátkodobých či dlouhodobých očekávání v souvislosti s národní případně vlastní ekonomickou situací. Prostřednictvím politické evaluace voliči srovnávají výkon národních institucí vůči těm nadnárodním. Kulturní podpora se pojí s voličovým balancováním mezi národní kulturní identitou a nadnárodními normami, jako jsou lidská práva, tržní ekonomika a demokratická praxe (Shu 2008: 433). Sara Hobolt dále tvrdí, že voliči formují své názory v kontextu s prostředím kampaně. Záleží na stupni a intenzitě informovanosti kampaně. Pokud kampaň nabízí více informací, jež jsou dostupné každému voliči, a jejich intenzita je vysoká, je volič více motivován k volbě a je schopen lépe činit sofistikovaná rozhodnutí. Naproti tomu nízká intenzita informovanosti kampaně značí limitovaný přístup informací pro voliče, a proto občané pravděpodobněji volí namátkou či s využitím svých dosavadních znalostí předmětu referenda (Hobolt 2004: 7–9).

Národní vlády jsou v evropských referendech mobilizovány za účelem udržení moci či upevnění své pozice ve státě. Jsou proto klíčovými aktéry zejména v kampaních těchto typů referend (Shu 2008: 436). Podle Marka N. Franklina jsou referenda v parlamentních demokraciích vždy do určité míry ovlivněna postoji vlády (Franklin 2002: str. 752). Zejména pro stávající vládu je důležité v první řadě správné načasování konání referenda a začátku kampaně. Je to hlavní proud evropské integrace, jež většinou „nutí“ národní vládu uspořádat lidové hlasování ve vhodnou dobu (Shu 2008: 430). I když jsou vládní strany schopny udělat cokoli, aby získaly dostatečnou podporu pro svůj postoj v referendu, stále nejsou ochotny zajít dál, než mnohdy činí instituce EU. Ty se snaží maximálně využít svého vlivu, protože neexistují žádné právní normy, které by upravovaly vztah institucí EU k referendům o evropských záležitostech. Příkladem může být irské referendum o Amsterodamské smlouvě,

kdy byl Komisí v rámci podpory pozitivní kampaně vydán booklet s názvem *Občanský průvodce Amsterodamskou smlouvou*. Patricia McKeena, evropská poslankyně za Zelené a zároveň členka irského parlamentu, prohlásila tento dokument za jednostranný a napsala veřejný dopis tři měsíce před konáním referenda, ve kterém vyjádřila svůj názor, že Komise v tomto případě jednala protiprávně. Nejednalo se však o ojedinělý případ, během referend o Ústavní smlouvě přiznala Margot Wallström, viceprezidentka Evropské komise, že se aktivně zapojila do volební kampaně pro přijetí smlouvy (Shu 2008: 438). Existuje tedy reálné podezření, že se Komise aktivně vměšuje do evropských referend a snaží se je ovlivnit ve svůj prospěch.

Min Shu vytváří specifickou typologii evropských referend, do které promítá model trojí mobilizace. Jedná se o následující typy:

1. Referenda o členství v EU
2. Referenda o smlouvách EU
3. Politická referenda

V rámci referend o členství v EU jsou zejména pro masové voliče nejdůležitější krátkodobé ekonomické přínosy. Volební kampaně jsou většinou jasné a přímočaré, což umožňuje národním vládám či politickým stranám relativně dobře kontrolovat průběh hlasování. Jelikož referenda o členství nijak zásadně neovlivňují celkový integrační proces, není zde vyžadován žádný zásah evropských institucí (Shu 2008: 440–441).

Nevýhodou dalšího typu referend - referend o smlouvách EU - je, že musí čelit tématům, jako je národní suverenita a územní identita na straně jedné a nadnárodní odpovědnost a demokratický deficit na straně druhé (Shu 2008: 434). Voliči se v případě těchto smluv mnohem méně zajímají o krátkodobé ekonomické zlepšení a mnohem více se soustředí na dlouhodobý politický a kulturní dopad. Národní vlády jsou méně schopny kontrolovat agendu lidového hlasování, než tomu bylo v předchozím typu referenda, protože zájmové skupiny a společenská hnutí jsou připraveny spojit se v tábory příznivců či odpůrců a výrazně tak ovlivnit konečné výsledky referend. V případě, že se objeví okolnosti signalizující nepříznivý výsledek, jsou instituce EU připraveny okamžitě zasáhnout. Čím významnější je daná smlouva pro chod EU, tím větší zapojení institucí lze očekávat.

Třetím výše zmíněným typem jsou politická referenda. Voliči uplatněním svého hlasu v těchto referendech buď posuzují současnou vládní politiku v zemi nebo evaluují EU. Národní vlády se mohou rozhodnout, kdy dané referendum uskuteční, ale nemůžou již ovlivnit předmět hlasování, který je určený předem. Záleží na volební otázce, zda evropské instituce budou či nebudou hrát nějakou roli v těchto referendech (Shu 2008: 441–442). Uvedená typologie M. Shu se vyznačuje mnohem propracovanější definicí zahrnutím dalších důležitých aspektů zkoumání evropských referend. Nenahlíží na tato referenda pouze jako na referenda o určité otázce, ale analyzuje je i na základě volebních kampaní a aktérů zapojených do procesu referend.

1.2.2 Dle volebního chování

V literatuře o volebním chování v evropských referendech jsou voliči považováni za jednotnou masu, která reaguje podobným způsobem na stanoviska politických elit k danému tématu referenda, ale odlišuje se ve svých zájmech a preferencích. Výzkum volebního chování v referendech týkajících se evropské integrace je konfliktem mezi třemi protichůdnými teoriemi: teorií názoru (the attitude school, issue voting), teorií SOE a teorií utilitarismu. První škola prezentuje názor, že volební chování v evropských referendech odráží široké postoje občanů vůči Evropě. Jinými slovy tvrdí, že je to primárně voličův obecný pohled na EU, který ovlivňuje volbu v těchto referendech (Hobolt 2004: 2–5). Podle teoretiků SOE nabízí referenda o evropské integraci voličům možnost k potrestání vlády. Vlády v zastupitelských demokraciích mohou být svými občany potrestány například za špatnou ekonomickou výkonnost státu. Při volbě tedy rozhoduje zejména voličova důvěra či nedůvěra v současnou vládní politiku (Hug 2003: 46). Třetí teorie popisuje utilitaristická očekávání, která určují volební chování v evropských referendech. Mathew J. Gabel konstatuje, že postoje vůči Evropě jsou více produktem ekonomických kalkulací vedoucích ku prospěchu jedince než hodnotových orientací jedince (Szczerbiak, Taggart 2005: 8). Podpora pro evropskou integraci by podle něj měla být nejsilnější u těch, kteří chtějí z EU ekonomicky těžit.

Issue voting poprvé popsali Karen Siune a Palle Svensson ve své práci týkající se dánského referenda o osudu Maastrichtské smlouvy v roce 1992. Dle jejich názoru je veřejnost mnohem více informovaná a má mnohem lepší znalost předmětu referenda, než

se všeobecně předpokládá i v případě témat, která nejsou běžně brána v potaz. K tomuto tvrzení dospěli na základě průzkumu politického klimatu před referendem (Franklin, Marsh, Wlezien 1994: 2). Literatura zabývající se mezinárodní a evropskou integrací naznačuje, že občané, kteří vědí více o konkrétních integračních opatřeních, jež smlouva přináší, ji pravděpodobně podpoří. Thomas Sattler a Johannes Urpelainen tvrdí, že voliči tvoří své názory na navrhnutou integrační smlouvu na základě svých vnitřních pocitů. Podle Johana A. Elinka a Richarda Sinnotta voliči, kteří cítí, že o smlouvě vědí málo na to, aby učinili rozumné rozhodnutí, nechtějí volit ve prospěch něčeho, čemu nerozumí. Drží se tak hesla: „*pokud neznáš, vol ne*“ (Sattler, Urpelainen 2012: 10).

Nedávné studie volebního chování zdůrazňují roli politické informace při tvorbě názorů voličů na určitou problematiku evropského referenda. John Zaller, jež se zabývá podstatou a původem masového názoru, popisuje závislost hodnot a postojů jednotlivce na množství informací potřebných k přeměně těchto hodnot (Zaller citován in Hobolt 2004: 5). Politická informace ovlivňuje utváření názorů veřejnosti. S. Hobolt rozlišuje dva hlavní „informační efekty“. Zaprvé, informace týkající se tématu referenda může vést k jistějším, silnějším a stabilnějším postojům voličů. Zadruhé, politická informace spojuje názory voličů se specifickým druhem politiky a ti pak jednájí na základě těchto stanovisek (Hobolt 2004: 5–6).

Čím důležitější se zdá být otázka ve volbách či v referendu, tím nižší roli hrají domácí politické (druhořadé) faktory a většího významu nabývají postoje voliče-občana vůči EU a důležitost obsahu smlouvy (Garry, Marsh, Sinnott 2005: 203-204). Jinými slovy: pokud není téma referenda příliš podstatné pro tu určitou zemi, nedotýká se jí nějak přímo, rozhoduje se volič na základě postoje vládní strany, v opačném případě se buď nechá ovlivnit oportunistickým táborem, nebo si utvoří svůj vlastní názor na konkrétní problematiku a na jeho základě se rozhoduje.

Issue-voting tedy představuje myšlenku, že voličovo rozhodování je do značné míry ovlivněno otázkou položenou v referendu. V rámci evropských referend tento přístup zahrnuje voličův pohled na evropskou integraci a na její další vývoj. Voliči tvoří své rozhodnutí na základě toho, zda bude jejich země z členství v EU těžit i do budoucna, a zda nebude omezena suverenita či neutralita státu. Pokud voliči považují téma referenda za

důležité, automaticky se tento přístup dostává do popředí. Řadíme sem voličovy osobní názory na evropskou problematiku. Jeho postoj k určité otázce však mohou ovlivnit volební kampaně a větší informovanost o tématu referenda.

Koncept druhořadých voleb, kterým lze definovat povahu evropských referend, vznikl v přímé reakci na výsledky prvních přímých voleb do EP, jež se uskutečnily v roce 1979. Formulovali jej němečtí politologové Karheinz Reif a Herman Schmitt v roce 1980. Hlavní podstatou tohoto přístupu je poukázat na menší význam určitého typu voleb ve srovnání s hlavní volební soutěží v rámci daného politického systému. Za méně významné volby je možno považovat volby do EP, regionální volby, doplňovací apod. Menší význam tohoto druhu voleb v první řadě zapříčiňuje nižší volební účast. Volební účast bývá zpravidla o něco vyšší, pokud se souběžně s druhořadými volbami konají národní volby nebo referendum o důležité otázce, případně pokud je zákonně ustavena volební povinnost (Jogheevá, Havlík 2009: 112). Podle této teorie je voličské chování v druhořadých volbách ovlivněno důležitostí voleb prvořadých. Od voličů může být zejména očekáváno, že u druhořadých voleb využijí volebního mechanismu k vyjádření podpory či nepodpory domácím politickým stranám a vládě. Svou nízkou volební účastí dále mohou dát politikům najevo svůj nesouhlas s existencí orgánu, do něž mají volit. Rovněž nabídka kandidujících subjektů bývá u tohoto typu voleb pestřejší (Šaradín 2008: 12). Jelikož je důležitost politické otázky v tomto referendu považována za nižší, občané velmi často riskují a podpoří subjekty, které by ve volbách prvního řádu nepodpořili.

Koncept SOE se projevuje i v míře ztotožnění se s konkrétními politickými stranami. Michael Marsh tvrdí, že u velkých politických stran lze předpokládat, že určitá část voličů podpořila tyto strany v národních volbách z pragmatických důvodů, kdežto v rámci SOE tyto voliči podpoří menší strany s programem, který je více oslovuje. Jedná se o klasickou dichotomii „volby hlavou“ versus „volby srdcem“, jež občas bývá doplňována třetí možností „volby botou (kopancem)“. Tato dichotomie znamená, že v SOE část voličů opouští taktické pozice (jako je podpora velkých stran, případně potencionálních koaličních partnerů) a navrácí se k podpoře politické strany s „nejlepším“ programem. Voliči jsou tak připraveni volit stranu s programem, který se přibližuje jejich „ideální“ pozici (Cabada 2010: 11).

Základním předpokladem aplikovatelnosti voleb druhého řádu na ostatní druhy SOE, jakými jsou například evropská referenda je, že všechny volby musí nutně probíhat v rámci jednoho politického systému (Šaradín 2008: 42). Evropským referendům jakožto hlasováním typu druhého řádu se věnovali především John Garry, Michael Marsh a Richard Sinnott ve své práci týkající se irských referend o Smlouvě z Nice. Autoři zde tvrdí, že odmítnutí Smlouvy Iry v prvním referendu v roce 2001 bylo typickým projevem SOE efektu, kdy si občané vyřizují účet s vládou (Šaradín 2008: 48). Projevilo se to zejména v obsahu kampaně před referendem.

Výzkumy naznačují, že postoje k EU a předpojatost jsou nejdůležitějšími faktory, ovlivňujícími volební chování v evropských referendech. Čím méně jsou lidé nakloněni další integraci, tím pravděpodobnější je jejich záporná volba. Spokojenost s vládní politikou se také zdá být jedním z důležitých vysvětlení podstaty volebního chování, avšak podle studie S. Hobolt se neprokázal přímý vliv povědomí veřejnosti o politice na volební chování (Hobolt 2004: 16). Zásadní dilema, kterému voliči čelí, popisují Gerald Schneider a Patricia A. Weitsman. Skládá se buď z volby na základě „kvality“ předloženého návrhu referenda nebo z možnosti potrestání vlády například v důsledku nepříznivých ekonomických podmínek (Hug 2003: 50–51). Analýza volebního chování občanů v referendech je zásadně důležitá pro pochopení vlivu, jaký mají referenda na evropskou integraci.

2. Irská republika a referenda

Institut referenda hraje v Irsku důležitou roli při udržování stabilního politického systému. „Podstatnou komparační výhodu Irska v případě pořádání referend představuje absence etnických, náboženských a jiných výrazných cleavages v irské společnosti, což vytváří prostor pro to, aby institut referenda získal značnou váhu v politickém systému“ (Müller 2005: 40). Zároveň je nepravděpodobné, že by referendum rozdělilo společnost podle jiných než politických linií. Hlavním zájmem následující části práce je neustále se zvětšující vliv evropských témat na irskou politickou scénu a irské vnitropolitické otázky, proto stoupají i obavy veřejnosti z důsledků, jež by mohly mít dílčí části schvalovaných smluv EU na budoucí vývoj irské společnosti. Vztah obyvatel Irska k EU se, podle některých autorů, s postupující integrací posouvá od silně proevropského státu k mírně euroskeptickému. Pro bližší specifikaci této problematiky je nezbytné nejprve vymezit postavení referenda v irském politickém systému z obecného hlediska a následně vyvodit, jakým směrem se ubírají irské postoje k evropské integraci, na základě výsledků již uskutečněných referend o evropských otázkách a průzkumů *Eurobarometru*.

2.1 Postavení referenda v irském politickém systému

V současnosti zde existují dva druhy referend, jedná se o referendum za změny ústavy a referendum na jiný návrh, než je návrh za změnu ústavy (The Referendum in Ireland 2012: 3). Nynější irská ústava (Bunreach na hÉireann) byla schválena lidovým plebiscitem v roce 1937. Během tříletého přechodného období bylo možné ústavu měnit běžnými legislativními postupy a zákony o ústavních dodatcích. Po uplynutí této lhůty lze ústavu podle článku 46 měnit a doplňovat pouze se souhlasem občanů v mandatorním referendu. V tomto typu referenda může být ústava změněna v podstatě jakkoliv. Článek 27 ústavy dále upravuje podmínky pro uspořádání fakultativního referenda, které je možno vypsat v případech, kdy nejde o změnu ústavy. Prezident může rozhodnout o vypsání konzultativního referenda, pokud sezná návrh určitého zákona natolik důležitým, že by měl být schválen občany před uvedením v platnost. Na základě obdržení petice od většiny členů Senátu a méně než třetiny členů Sněmovny reprezentantů a po konzultaci se státní radou, může prezident učinit takovéto rozhodnutí (Müller 2005: 42).

Každý návrh na změnu ústavy ve formě dodatku musí být navržen v Dáilu jako zákon a následně schválen oběma komorami parlamentu, teprve poté může být předložen občanům v referendu⁴ (Constitution of Ireland). Referendum v Irsku vypisuje ministr pro životní prostředí, dědictví a místní vládnutí, který určí přesný termín voleb a nejvyššího volebního komisaře. Probíhá ve stejných obvodech jako volby do Dáilu, první komory irského parlamentu. Ústava nestanovuje žádné minimální kvórum pro platnost referenda. Volit mohou občané starší osmnácti let, kteří jsou zapsáni v registru voličů.⁵ Volební den oznamuje ministr pro životní prostředí, dědictví a místní vládnutí prostřednictvím vyhlášky. V rozmezí od třiceti do devadesáti dnů po jejím vydání je pak nutné konání referenda. Text návrhu zákona za změnu ústavy musí být dostupný na všech poštách. Je to dáno zákonem, stejně jako dvanáctihodinová doba pro hlasování. O přijetí či nepřijetí návrhu rozhoduje prostá většina voličů (Müller 2005: 41).⁶

Právo upravující referenda v Irsku se týká především článků 27, 46 a 47 irské ústavy; Volebního zákona z roku 1992; Volebního (novelizovaného) zákona (č.2) z roku 2009 a Zákona o referendu z let 1994 a 2001 (Ministerstvo pro životní prostředí, dědictví a místní vládnutí 2011). Hlavní pravidla irských referend a kampaní byla ustanovena během 90. let a dopomohly k tomu dva soudní rozsudky. Během kampaně týkající se Maastrichtské smlouvy v roce 1992 byla vláda obviněna oponenty⁷, že použila veřejné finance na kampaň stoupenců Smlouvy. Oponentům tak bránily limitované finanční prostředky a nelíbilo se jim ani, když se veřejnoprávní televize Radió Teilifís Éireann (dále jen RTÉ) ukázala jako provládní televize a nevyměřila vysílací čas oběma skupinám stejně. V roce 1995 členka Evropského parlamentu za stranu Zelených Patricia McKeena podala žádost k Nejvyššímu soudu pro porušení

⁴ Článek 46 irské ústavy.

⁵ Členům policejních sborů, armády nebo státním zaměstnancům účastnících se irských misí v zahraničí je umožněna volba poštou. Voliči s fyzickým postižením mohou požádat o zařazení na zvláštní seznam a volit doma.

⁶ Hlasy v referendu jsou sečteny v každém volebním obvodě zvlášť a výsledky se hlásí volebnímu komisaři referenda. Volební komisař poté vydá prozatímní osvědčení referenda, které uvádí výsledek hlasování ve všech volebních obvodech. Ten je následně publikován v Iris Oifigiúil⁶. V následujících sedmi dnech má kdokoliv, kdo je na volebním seznamu, právo žádat Vrchní soud o povolení předložit petici, která zpochybňuje předběžné osvědčení referenda. Pokud se tak nestane a prokáže se, že většina odevzdaných hlasů byla ve prospěch návrhu, osvědčení nabyde právní moci. Návrh zákona je pak podepsán prezidentem a ústava následně změněna. Nový text ústavy obvykle vstoupí v platnost záhy po prezidentovu podpisu (The Lisbon Treaty 2009). V případě odmítnutí návrhu je možné referendum vypsat znovu.

⁷ Spor vyvolal Anthony Coughlan z Národní platformy ohledně rovnosti vysílacího času.

ústavnosti⁸. Považovala totiž za protiprávní použití veřejných financí vládou na financování kampaně ve prospěch Smlouvy. Nejvyšší soud rozhodl, že vláda nebyla oprávněna použít veřejné prostředky na podporu pouze jedné ze stran (O'Mahony 2009: 434). V zájmu eliminace dalších takových případů, byla v Irsku ustavena Komise pro referenda, která nezávisle informuje veřejnost o záležitostech a argumentech týkajících se referenda.

Nezávislou statutární Komisi pro referenda zakládá Zákon o referendu z roku 1998⁹. Hlavní rolí Komise je předložit lidem téma referenda co nejjednodušeji a nejefektivněji. Od roku 2001 Komise musí zvyšovat veřejné povědomí o referendu a nabádat voliče k účasti v referendech, nesmí však již veřejnosti předkládat argumenty pro/proti tématu referenda. Může tak učinit pouze v případě, pokud se shodne, že je v zájmu obyvatel dozvědět se více informací o dané problematice. Síla Komise tkví v mediálních prostředcích, kterými jsou zejména televize, rádio, internet. Zákon o referendu z roku 2001 také dovoluje Komisi najmout konzultanty a poradce, pokud jejich služby považuje za nezbytné pro výkon své funkce (Referendum Commission).¹⁰

Do současnosti se v Irsku konalo již 34 referend, z nichž pouze 9 se týkalo evropských záležitostí. Nejčastějšími tématy irských referend jsou úprava volebního práva, otázky manželského soužití, potratů, adopce, britsko-irského soužití na ostrově¹¹ a technické otázky fungování státu.

2.2 Irská referenda o evropských záležitostech

Nedávné druhé referendum o Lisabonské smlouvě bylo pro Irskou republiku již osmou příležitostí vyjádřit se k evropským otázkám. Poprvé Irové rozhodovali o vstupu do ES v roce 1972. Jednalo se o nejklaďnější přijetí návrhu referenda veřejností v rámci všech přístupových referend, která byla dosud uskutečněna. Vstup do ES podpořilo 83,1 % irských obyvatel při volební účasti 70,9 %. Irové tedy začali být považováni za silně proevropský národ. Z pohledu následujících evropských referend je důležitý rok 1986 a s ním spojená

⁸ Spor McKenna versus An Taoiseach. Předmětem sporu byla ústavnost průběhu referenda o právu na rozvod.

⁹ Doplněný Zákonem o referendu z roku 2001.

¹⁰ Komise se skládá z nepolitických aktérů. Předsednictví náleží bývalému soudci Nejvyššího či Vrchního soudu, anebo současnému soudci Vrchního soudu. Dále v Komisi zasedají: úředník pověřený kontrolou financí; Ombudsman; člen Dáilu a člen Seanadu (Ministerstvo pro životní prostředí, dědictví a místní vládnutí 2011). Financování Komise je zajištěno sponzorskými dary, které pocházejí z oddělení, jemuž přísluší dané téma referenda¹⁰. Členové Komise nepobírají žádný plat za svou práci v Komisi (Referendum Commission 2012).

¹¹ Otázky Severního Irsku.

ratifikace Jednotného evropského aktu (dále jen JEA). V té době se objevila kauza Raymond Crotty versus An Taoiseach. Nejvyšší soud v tomto případě rozhodoval o způsobu ratifikace JEA poté, co R. Crotty přišel s tvrzením, že JEA přesáhl rámec ústavní autorizace z roku 1973¹², a proto každá další revize smlouvy EU bude vyžadovat novelizaci irské ústavy a s tím spojené konání referenda. Konečným rozhodnutím soudu bylo, že irská ústava musí být novelizována, jen pokud dojde „podstatným způsobem“ ke změně cílů nebo rozsahu evropské integrace. Onen „podstatný způsob“ v případě JEA znamenal zavedení politické spolupráce členských států. Od vydání tohoto rozsudku se tak při každé změně primárního práva v Irsku koná referendum (Šlosarčík 2007: 8).

Z tabulky č. 1 je zřejmé, že první čtyři referenda byla občany Irska přijata bez větších komplikací. Změna nastala až u pátého referenda týkajícího se Smlouvy z Nice v roce 2001, kdy byla Smlouva odmítnuta 53,9 % obyvatel. Zároveň se jednalo o vůbec nejnižší volební účast v referendech o evropských otázkách v Irsku, pouhých 34,8 %. Podobně tomu bylo i v případě referenda o Lisabonské smlouvě v roce 2008. Volební účast sice vrostla o 18,3 %, ale výsledek byl víceméně stejný, 53,4 % voličů se vyslovilo proti Smlouvě. Ačkoliv se jeví tato dvě referenda svými výsledky jako totožná, je možné vysledovat hned dva rozdíly ležící v procentuálně vyjádřeném počtu obyvatel, jež se zdrželi hlasování¹³ anebo hlasovali proti Smlouvě¹⁴ (Elkink, Sinnott 2010: 2–3). Většina teoretiků zabývajících se analýzou irských referend o Smlouvě z Nice a o Lisabonské smlouvě se shoduje na tom, že jejich nepříznivé výsledky tkví ve vedení kampaní před referendy, v nedostatečné informovanosti o problematice Smluv a v ekonomické situaci, v níž se země v době konání referenda nacházela.

¹² Podle ústavního dodatku z roku 1973 by k přijetí JEA stačilo hlasování v parlamentu a nebylo by nutné vyhlašovat referendum.

¹³ 66 % v prvním referendu o Smlouvě z Nice v porovnání se 47% v prvním referendu o Lisabonské smlouvě.

¹⁴ 19 % hlasů proti Nice I a 28 % záporných hlasů v Lisabonu I.

Tabulka č. 1: Výsledky evropských referend v Irsku v letech 1972-2012

Datum	Téma	Pro (%)	Proti (%)	Volební účast (%)
10. května 1972	Vstup do EU	83,1	16,9	70,9
26. května 1987	Jednotný Evropský Akt	69,9	30,1	44,1
18. června 1992	Maastrichtská smlouva	69,1	30,9	57,3
22. května 1998	Amsterodamská smlouva	61,7	38,3	56,2
7. června 2001	Smlouva z Nice I.	46,1	53,9	34,8
20. října 2002	Smlouva z Nice II.	62,9	37,1	48,5
12. června 2008	Lisabonská smlouva I.	46,6	53,4	53,1
2. října 2009	Lisabonská smlouva II.	67,1	32,9	59
31. května 2012	Smlouva o fiskální stabilitě	60,3	39,7	50,6

Zdroj: O'Mahony, Jane. 2009. „Ireland's EU Referendum Experience.“ *Irish Political Studies* 24 (4), 429–446. Dostupné z:

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07907180903274727> (17. 10. 2010).

Aktualizováno autorkou na základě dat z Iris Oifigiúil.

Do roku 2001 byly zkušenosti Irska s evropskými referendy pozitivní. Irská reputace konstruktivního a právotvorného člena EU se šířila do celé Evropy. Odmítnutí smlouvy z Nice v roce 2001 se proto stalo obrovským šokem pro politické elity. Byl to nejspíš první náznak toho, že možný irský konsenzus nad evropskými otázkami nelze považovat za samozřejmost (O'Mahony 2009: 429). Mnoho lidí tak začalo uvažovat nad směřováním irského postoje vůči EU. Zda se Irové nestávají národem euroskeptiků, zkoumala Karin Gilland. Podle ní jsou to národní volby, ne referenda, která signalizují, že se euroskepticismus dostává do hlavního proudu irské politiky. Tuto změnu, o které K. Gilland hovoří, lze vyzorovat na úrovni politických stran. Dvě největší politické strany, FF a FG, stejně jako jejich malí koaliční partneři Labouristická strana a Progresivní demokraté jsou stále považovány za strany proevropské. Všechny čtyři také vedly své kampaně v zájmu podpory Smlouvy z Nice. Co se však během těchto referend změnilo, byla vzrůstající podpora mírně euroskeptických stran, jako jsou Strana zelených a SF. Od roku 1997 do roku 2002 vzrostlo jejich zastoupení v Dáilu z 1 na 5 křesel pro SF a ze 2 na 6 křesel pro Zelené. Tento nárůst „mírných“ euroskeptiků ze 3 na 11 křesel je podle K. Gilland mnohem přesvědčivějším znakem vzrůstajícího euroskepticismu než výsledky referend o Smlouvě z Nice (Ray 2004: 22–23).

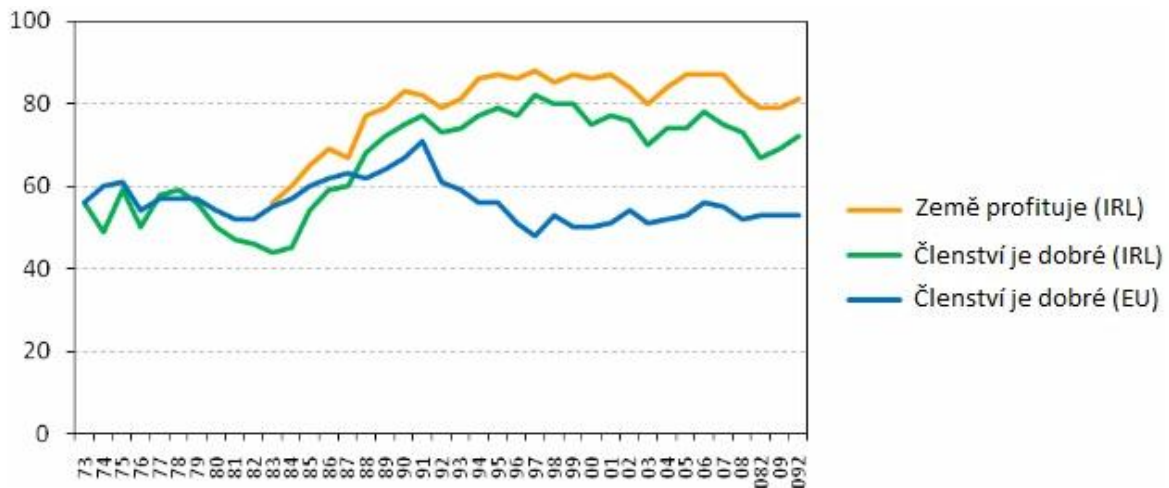
Naproti tomu John FitzGibbon argumentuje, že opozice vůči evropské integraci je na okraji politického zájmu. V národních volbách v roce 2007 získali euroskeptické strany a TD's¹⁵ 4,7 % křesel v Dáilu a 8 % preferenčních hlasů. Kdežto hlavní proevropské politické strany si zajistily zisk 90 % míst v dolní komoře parlamentu a obdržely 79 % preferenčních hlasů. Na základě těchto výsledků, lze tedy tvrdit, že pozice irského stranického systému a irského elektorátu se jeví jako silně proevropské (FitzGibbon 2009: 8).

Z grafu č. 1 a 2 vyplývá, že navzdory vysoké podpoře EU v Irsku bylo všeobecné nadšení pro členství nižší, i přesto však v roce 2009 stále převyšovalo evropský průměr. Více jak 80 % obyvatel se domnívá, že členstvím v EU Irsko profituje. John O'Brennan ve své analýze o irských evropských referendech hovoří o vlivu ekonomických zisků plynoucích z členství v EU na kladnou volbu v referendu. Viditelný dopad evropských fondů na irskou infrastrukturu a výši příjmů je toho důkazem (O'Brennan 2003: 3). Při svém vstupu do ES v roce 1973 bylo Irsko považováno za nejchudšího člena EU a nyní je členským státem s nejvyšším HDP na osobu v EU (Hobolt 2009: 183). Avšak zjevné ekonomické zisky a stabilní vysoká podpora EU nekorelují s posledními výsledky evropských referend v Irsku. Důvodem, proč tomu tak je, může být nízké povědomí Irů o funkčnosti EU. Pouze 43 % Irů uvádí, že ví, jak EU funguje (Sinnott et al. 2009: 3-4). Nejen neznalost výkonu funkce EU, ale také neznalost jednotlivých smluv schvalovaných v referendech, bývá voliči Irska uváděna jako jedna z hlavních příčin odmítnutí smlouvy, či zdržení se hlasování¹⁶.

¹⁵ Teachta Dáila, člen parlamentu.

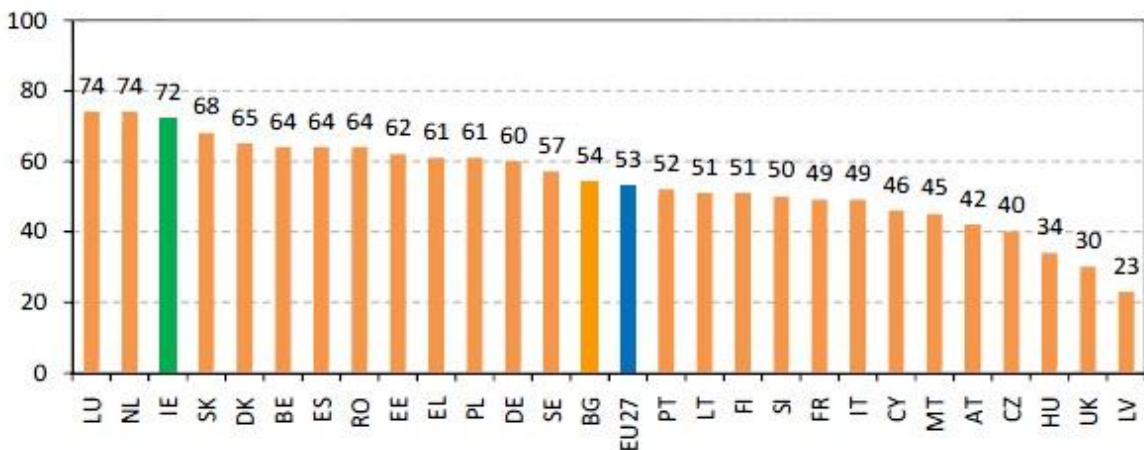
¹⁶ Po prvním lisabonském referendu 46 % Irů uvedlo, že se zdrželi hlasování, kvůli nedostatečnému porozumění, či nedostatku informací (Sinnott, Elkins 2010: 7).

Graf č. 1: Trendy v podpoře evropské integrace: Irsko a EU 1973-2009

Zdroj: European Commission. 2009. „National Report: Ireland“ Standard Eurobarometer. *Eurobarometer 72*, Autumn 2009, 11 (online; Pdf). Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_ie_ie_nat.pdf (26. 10. 2010)

Graf č. 2: Členství dobré pro zemi, EU 27: Červen 2009

Zdroj: European Commission. 2009. „National Report: Ireland“ Standard Eurobarometer. *Eurobarometer 72*, Autumn 2009, 12 (online; Pdf). Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_ie_ie_nat.pdf (26. 10. 2010)

3. První irské referendum o Lisabonské smlouvě

Tato kapitola se stejně jako ta následující zabývá již uskutečněnými irskými referendy o Lisabonské smlouvě. Zda se v případě těchto referend jednalo o issue voting nebo SOE, bude zjišťováno analýzou témat kampaní vedených politickými stranami, rovněž zájmovými skupinami a zastřešujícími organizacemi. Politické strany nemusí být nezbytně hlavními aktéry v referendech. V současnosti se zvyšuje počet zájmových skupin a zastřešujících organizací, které jsou formovány na ad hoc základech (Gallagher 2003: 16). K identifikaci hlavních důvodů, které měly vliv na rozhodování voličů, dále poslouží interpretace průzkumů veřejného mínění. Konkrétně bude zjišťován dopad úspěšnosti kampaně tábora odpůrců či stoupců, úroveň znalosti Lisabonské smlouvy a mírou ztotožnění se se stávající vládou na výsledky referenda.

3.1 Charakteristika kampaně

Otázka přijetí/nepřijetí Lisabonské smlouvy se stala významnější zejména pro menší politické strany a zájmové skupiny. Svou kampaní se snažily poukázat na sporné body smlouvy, které by mohly ovlivnit postavení Irska v EU. Kdežto pro hlavní politické strany bylo první lisabonské referendum pokračováním běžného politického boje.

3.1.1 Tábor stoupců smlouvy

Podporu přijetí Lisabonské smlouvy v roce 2008 vyjádřila většina z hlavních politických stran. Dominantní irská politická strana FF se jako silně proevropská vyjádřila v zájmu schválení Smlouvy, stejně jako její malý koaliční partner Pokrokoví demokraté a dvě nevládní opoziční strany FG a Labouristé (O'Brennan 2009: 261). Jako vnitřně rozpolcená v kampani vystupovala Strana zelených, která ačkoliv nevydala společné oficiální stanovisko, tak její stranické vedení bylo jednoznačně pro přijetí smlouvy. Tento postoj měl být následně stvrzen hlasováním uvnitř strany v lednu 2008. I přesto, že většina členů strany byla pro, dohoda ztroskotala na třinácti hlasech zastávajících opačný názor. Tím bylo znemožněno dosažení 2/3 většiny nutné k prosazení návrhu, jak je uvedeno ve stranických stanovách (Holmes 2008: 2–3).

V kampani stoupců se vyskytlo více „nerozhodných“ skupin, které zpočátku přemítaly o svém postoji vůči smlouvě, ale následně se rozhodly pro její podporu. Bohužel

své stanovisko neprezentovaly příliš přesvědčivě, proto mnoho z příznivců těchto skupin zůstalo nerozhodnutých. Patří sem zejména zemědělské organizace. Irská zemědělská organizace (dále jen IFA) a Asociace irských dodavatelů mléka (dále jen ICMSA) dlouho hrozily, že budou proti přijetí smlouvy, pokud jim vláda neslíbí, že bude vetovat dohodu v rámci Světové obchodní organizace (dále jen WTO). Podobně tomu bylo i v souvislosti s největší odborovou organizací v zemi Služební, průmyslovou, odbornou a technickou unií (dále jen SIPTU), která odmítala jak podpořit schválení smlouvy, tak vystoupit proti ní (Holmes 2008: 4–5). Navzdory tomu nebyl počet zaměstnaneckých a odborových organizací či různých zájmových skupin, jako jsou Irská obchodní a zaměstnanecká konfederace (dále jen IBEC), Irská obchodní komora, Irský kongres odborových svazů (dále jen ICTU), rozhodnutých prosazovat přijetí smlouvy zanedbatelný.

Zastřešující organizací tábora zastánců smlouvy se stala Irská aliance pro Evropu (Irish Alliance for Europe)¹⁷. Aliance vystupovala v kampani velmi aktivně, ale spolupráce jednotlivých aktérů nepůsobila příliš uceleně. Jednota v prosazování přijetí smlouvy však nebyla jedinou chybou v kampani stoupenců smlouvy. Za největší problém se, podle Michaela Holmese, dá považovat to, že příznivci nepřišli s žádným pozitivním argumentem pro přijetí Lisabonské smlouvy. Většinou pouze vyzdvihovali obecné výhody členství v EU s malou zmínkou o některých detailech smlouvy (Holmes 2008: 5). Piaras Kelly, jeden z irských občanů zabývajících se Public Relations, ve svém článku s názvem *The Lisbon Treaty & The Yes Campaign – Communications Gone Wrong* výstižně podotkl: „Jak Vás mohou hesla jako „Duše pro Evropu“, „Pyšný být Irem – Ano pro Evropu“ motivovat ke kladné volbě, když kampaň odpůrců přichází s uceleným sdělením pokrývajícím témata od daní ze zisku právnických osob až po neutralitu.“ (Kelly 2008).

M. Holmes dále argumentuje, že v kampani stoupenců lze vysledovat dvě tendence, které působily ve prospěch oponentů. Zaprvé aktéři podporující přijetí smlouvy varovali před ztrátou irského vlivu v EU, pokud budou voliči volit proti. Odpůrci proto začali tvrdit, že EU přehlíží malé státy. Zadruhé zde byla tendence hanět opozici, například irský premiér Bertie

¹⁷ Jedná se o nestrannou občansko-sociální organizaci, zastřešující akademiky, podnikatele, farmáře, právníky, studenty a odboráře.

Ahern¹⁸ označil své protivníky za „loolah’s“ (blázny), což se také ukázalo jako kontraproduktivní (Holmes 2008: 5).

Další z nedostatků kampaně přívrženců uvádí Stephen Quinlan. Podle něj se politické strany příliš soustředily na předčasné prosazování kandidátů pro nadcházející volby do místních zastupitelstev, a to tím, že umísťovali fotky svých stranických lídrů na plakáty, to byl případ FG a Labouristické strany (Quinlan 2009: 113). Hlavním cílem kampaně tedy bylo přesvědčit veřejnost k účasti ve volbách do místních zastupitelstev, než pokusit zvýšit počet a kvalitu informací ohledně významu smlouvy. Před referendem byl sice do každé domácnosti Komisí pro referendum doručen detailní průvodce Lisabonskou smlouvou, ale výzkumy po referendu ukázaly, že kvůli jeho složitosti a obsáhlosti mu mnoho voličů dost dobře nerozumělo (Referendum Commission 2010: 5). Až 59 % respondentů v jednom z průzkumů přiznalo svou nedostatečnou či nulovou znalost Lisabonské smlouvy (Quinlan 2009: 113–114). Navíc se prokázala neznalost obsahu smlouvy i mezi samotnými vrcholnými představiteli Irska lobujícími za její prosazení. Ukázalo se, že někteří z nich samotný text smlouvy ani nečetli. Konkrétně nový Taoiseach Brian Cowen byl jedním z nich. Připojil se k němu i evropský komisař Irska Charlie McCreevy, když konstatoval: „Ani od nerozumného člověka nelze očekávat přečtení tohoto dokumentu.“ (Holmes 2008: 5).

Přese všechny chyby v kampani očekávali příznivci Lisabonské smlouvy její kladné přijetí napříč veřejností. Nasvědčovaly tomu průzkumy veřejného mínění před referendem, z nichž většina uváděla dva ku jedné ve prospěch smlouvy, i když s velkým počtem nerozhodnutých voličů (Holmes 2008: 5). Podporovatelé si tak ani nevšimli varovných signálů, které se objevily s blížícím se referendem. Průzkumy začaly ukazovat pouhý 4% rozdíl mezi kladnou a zápornou volbou, zvyšoval se počet voličů rozhodnutých neúčastnit se referenda kvůli nedostatečnému pochopení smlouvy a klasická podpora vládních stran nakloněných evropské integraci se začala snižovat.

3.1.2 Tábor odpůrců Smlouvy

V kampani odpůrců smlouvy se angažovala pouze jediná parlamentní strana, a to SF (Qvortrup 2009: 59-60). Toto politické uskupení, ačkoliv se samo hlásí k proevropským

¹⁸ Úřadující v letech 1997-2008.

ideálům, vždy aktivně vystupovalo proti evropské integraci¹⁹. SF prosazuje názor „*Volte NE pro lepší ANO*“, čímž poukazuje na obavy z dopadů smlouvy na práva zaměstnanců, neutralitu a schopnost Irska zastavit politiky, které nejsou v jeho zájmu (The Irish Times). Další politickou stranou stojící na straně oponentů byla Socialistická strana. Ta vznikla odtržením od Labouristické strany ke konci osmdesátých let. Joe Higgins, stranický lídr, tvrdí, že Lisabonská smlouva představuje hrozbu pro veřejné služby a otevírá cestu k větší privatizaci veřejného sektoru. Varuje také před zvyšující se militarizací EU (The Irish Times). Stejně jako Socialistická strana oponují smlouvě také Komunistická strana Irska a Socialistická strana dělnická (O'Brennan 2009: 261).

V případě prvního referenda o Lisabonské smlouvě měla značný význam nová politická uskupení. Zastřešující organizace a zájmové skupiny zejména na straně odpůrců smlouvy měly nepopiratelný vliv na výsledek referenda. Aktivistické skupiny či hnutí v referendu zastávaly buď jeden konkrétní názor na danou problematiku, nebo se zabývaly širší kritikou evropského integračního procesu.

Tyto skupiny můžeme rozdělit do několika kategorií na základě povahy jejich sdělení veřejnosti prostřednictvím kampaně. Záměrem prvních z nich je ochránit irskou suverenitu a identitu a zabránit tak plné federalizaci a militarizaci EU. Do této kategorie spadá Národní platforma Anthonyho Coughlana, která protestuje proti EU už od sedmdesátých let, kdy byla známá jako Irské suverénní hnutí. Ve středu zájmu následujícího typu uskupení se vyskytuje otázka rozvoje evropské zahraniční a bezpečnostní politiky (O'Brennan 2009: 262). Aliance pro mír a neutralitu (PANA) ve svém psaném vyjádření k Lisabonské smlouvě kritizuje především strukturovanou spolupráci²⁰, vzájemnou obranu a klauzuli solidarity, rozšíření petersberských úkolů, výdaje na nové vojenské operace a Evropskou obrannou agenturu (Peace and Neutrality Alliance 2008). Podobnou skupinou je Afri, která se soustředí zejména na záležitosti týkající se Třetího světa a na dopady postupující militarizace EU na irskou zahraniční politiku a neutralitu (The Irish Times). Třetím typem jsou seskupení, formující se

¹⁹ Již od referenda o vstupu z roku 1972.

²⁰ Strukturovaná spolupráce v otázce obrany umožňuje zjednodušení a zúžení spolupráce členských států v oblasti bezpečnostní politiky.

okolo sociálního státu a sociální politiky. Podle M. Holmese je levicová kritika trvalým znakem irské opozice vůči evropské integraci. Mezi tyto mimoparlamentní zájmové skupiny patří například Hnutí občanů (People's Movement) a People before Profit Alliance. Obě tato uskupení silně prosazují svůj názor na Lisabonskou smlouvu, která podle nich představuje prostředek k privatizaci veřejných služeb a k další militarizaci EU (O'Brennan 2009: 262). Zastřešující platformou pro levicově orientované odpůrce, jež tvrdí, že EU je neoliberalní projekt podkopávající práva zaměstnanců byla Kampaň proti ústavě EU (dále jen CAEUC).

Kromě levicových názorů se v kampani vyskytla také pravicová hospodářská kritika EU, reprezentovaná nově vzniklým politickým uskupením Libertas. Vedená multimilionářem a podnikatelem v jedné osobě Declanem Ganleym, umístila Libertas do centra své kampaně hrozbu, jakou může představovat Lisabonská smlouva pro irský daňový systém. Podle kritiků měla Lisabonská smlouva umožnit zásahy do irských daňových sazeb, jež jsou dnes pro podnikatele velmi příznivé (Holmes 2008: 4), a tím způsobit odliv mezinárodních společností z Irska, které se zde usadily z důvodu nízkých daní (FitzGibbon 2009: 14). V souvislosti s tím tak poprvé v irském referendu oponovalo smlouvě několik prominentních podnikatelů. Řadí se k nim například Ulick McEvaddy, Ben Dunne a generální ředitel letecké společnosti Ryanair Michael O' Leary (O'Brennan 2009: 263). D. Ganley do kampaně investoval nemalou částku peněz, proto byl tábor odpůrců schopen vést velmi profesionální kampaň (Qvortrup 2009: 59–60). Samotný D. Ganley byl médií postaven do role jakéhosi neoficiálního lídra této celkové kampaně proti smlouvě.

Společným tématem pro většinu uskupení z řad odpůrců smlouvy byla irská suverenita a její možné ohrožení přijetím Lisabonské smlouvy. Obavy o suverenitu byly založeny na ztrátě evropského komisaře a posilování vlivu větších států na úkor těch menších, mezi něž se Irsko řadí (Holmes 2008: 3-4). Například nacionalistická katolická organizace Cóir tvrdila, že Lisabonská smlouva umožňuje EU rozvrátit irskou ústavu a zákony. Následovat bude změna EU v ústavní zřízení nebo federaci a Irsko tak ztratí svoji váhu v EU, stálého komisaře a kontrolu nad imigrací. Organizace se také staví proti potratům, rozvodům, homosexualitě, proto jejich dalším argumentem bylo, že Lisabonská smlouva přinese nárůst počtu eutanázií a prostituce. Ve své kampani se tedy zaměřili na Chartu základních práv EU, jež měla být prostředkem k představení extrémně sekulární legislativy (O'Brennan 2009: 263). Kvůli Chartě základních práv EU „bude moci být překonána vůle Irů

v tak důležitých tématech jako je právo na život, manželství a adopce, výchova dětí, právo na stávkou, eutanázie, legalizace tvrdých drog, prostituce a řady dalších oblastí“ (Cóir 2009).

Oponenti smlouvy uspěli s jednoduchou, přesto však efektivní kampaní. Svým zaměřením na konkrétní části smlouvy byli zvýhodněni oproti táboru stoupenců. Navíc jejich srozumitelná kampaň s jasným sdělením přitahovala pozornost veřejnosti. Ačkoliv výsledky průzkumů veřejného mínění dlouho před referendem předpovídaly vítězství stoupenců smlouvy, dne 5. června 2008 byl uskutečněn společností TNS/MRBI průzkum na žádost Irish Times, v němž poprvé vedl tábor odpůrců (Holmes 2008: 5).

3.2 Hlavní důvody ovlivňující volební chování v referendu

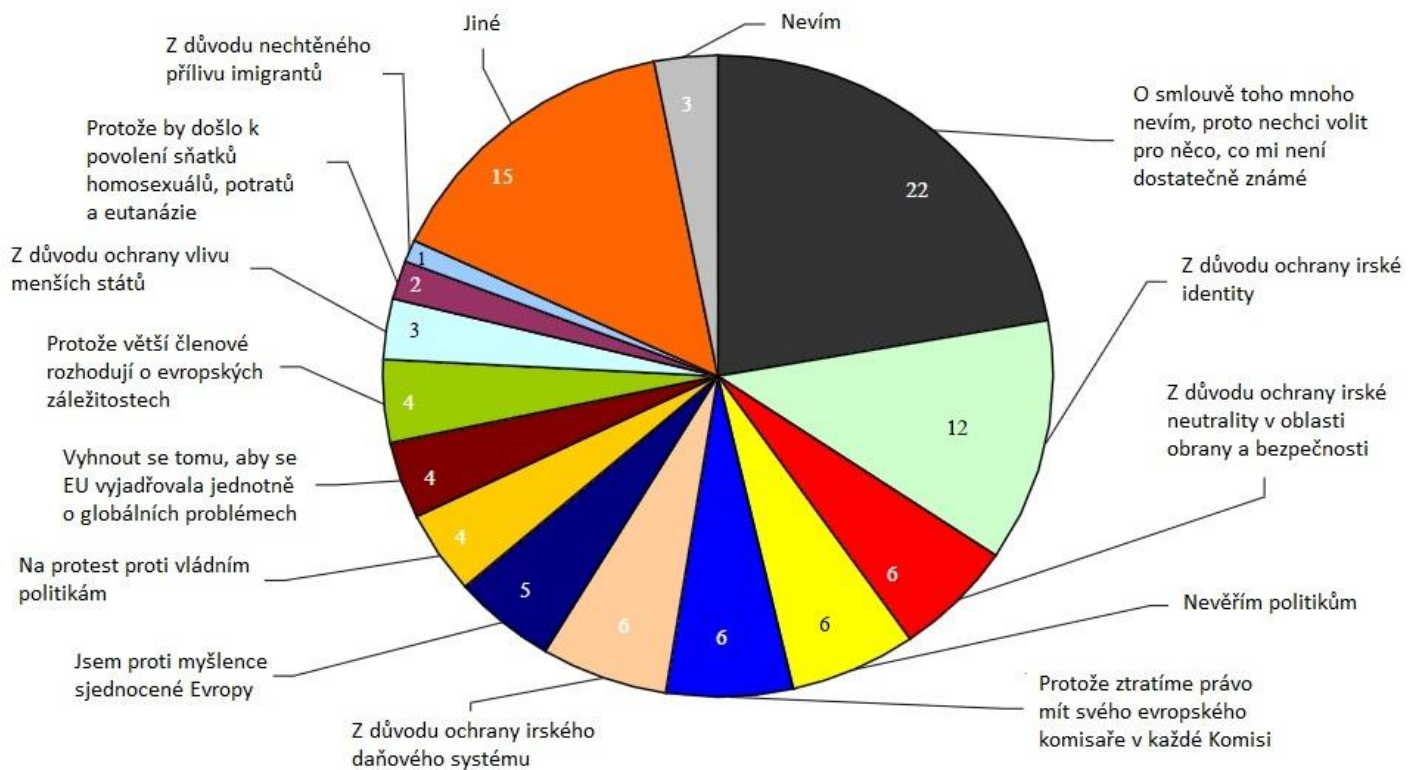
První irské referendum o Lisabonské smlouvě se konalo 12. června 2008. Jednalo se tak o 28. dodatek ústavy Irské republiky. Proti přijetí smlouvy se vyslovilo 53,4 % voličů, což je v přepočtu 862 415 hlasů a podpořilo ji pouhých 46,6 % svými 752 451 hlasy při celkové volební účasti 53,1 % (tj. 1 621 037 voličů) (Referendum Results 1937-2011: 70–74). Jaké hlavní osobní důvody přiměly irského občana k odmítnutí Lisabonské smlouvy? Z analýzy kolektivu autorů pod vedením R. Sinnotta ze 6. března 2009 vyplývá, že výsledek referenda byl podmíněn především kombinací následujících faktorů: a) celkové postoje k evropské integraci; b) znalost nebo nedostatečná znalost EU a správné či nesprávné vnímání obsahu Lisabonské smlouvy; c) řada konkrétních politických zájmů; d) některé domácí politické faktory (Sinott et al. 2009: 3). Konkrétní důvody uvádí tabulka č. 2. *Eurobarometr* pak zkoumal impulsy k odmítnutí smlouvy mnohem podrobněji (viz graf č. 3).

Tabulka č. 2: Důvody pro odmítavou volbu v referendech o Smlouvě z Nice a o Lisabonské smlouvě

	<i>Nice I</i>	<i>Nice II</i>	<i>Lisbon I</i>	<i>Lisbon II</i>
	%	%	%	%
Všeobecně špatný nápad	7	25	13	26
Ztráta suverenity/nezávislosti	16	8	18	22
Nedostatek informací	39	14	42	20
Negativní reakce na vnímaný tlak volby ve prospěch smlouvy			8	15
Proti vládě/proti politikům		10	9	9
Záležitosti neutrality a armády	12	17	8	4
Záležitosti týkající se potratů	1	1	2	2
Rada rodiny/přátel	1	2	1	2
Vliv politické strany, politiků, TV debat	6	5	5	0
Ztráta irského komisaře na základech rotace			4	0
Ztráta kontroly nad daněmi			3	0
Povede k problémům s uprchlíky/ imigrací	3	11	1	0
Jiné/Nevím	15	21	13	7

Zdroj: Sinnott, Richard et al. 2009. „Attitudes and Behaviour in the Referendum on the Treaty of Lisbon.“ *UCD Geary Institute. University College Dublin, 8* (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.foreignaffairs.gov.ie/uploads/documents/ucd%20geary%20institute%20report.pdf> (15. 3. 2012)

Graf č. 3: Důvody pro odmítnutí Lisabonské smlouvy irskými voliči v roce 2008 (v %)

Zdroj: European Commission. 2008. „National Report: Ireland“ Standard Eurobarometer.

Eurobarometer 69,2,

Spring 2008 (online; Pdf). Dostupné z:

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_ie_nat.pdf (26. 10. 2010)

Z obou průzkumů je zřejmé, že na volební chování voličů, kteří se vyjádřili proti smlouvě, měla největší vliv znalost/neznalost smlouvy a dostatek/nedostatek informací o ní. Pro 42 % Irů byl hlavním důvodem k volbě proti smlouvě nedostatek informací a 22 % dotazovaných uvedlo, že bylo vedeno k odmítnutí nedostatečnou znalostí smlouvy. Irové se dále obávali o ztrátu irské suverenity, nezávislosti, identity. Důležitou roli u občanů sehrál i postoj vůči vládě a politikům. Přestože se v uvedených průzkumech ukazuje, že pouhých 5-9 % obyvatel Irska odporujících smlouvě volilo proti politikům či stávající vládě, nespokojených s jejím výkonem jich bylo až 72 % (Sinott et al. 2009: 28). Neznalost smlouvy je víceméně subjektivní záležitostí, ale jak se ukázalo, domácí politická situace může mít vliv na jakoukoliv oblast včetně otázek týkajících se evropské integrace.

3.2.1 Úroveň znalosti Lisabonské smlouvy

Průzkumy *Eurobarometru* zkoumají dva druhy znalosti: objektivní a subjektivní. Objektivní znalost je hodnocena počtem správných či špatných odpovědí a subjektivní znalost se určuje na základě souhlasu/nesouhlasu s výrokem „*Rozumím dané otázce*“ (Sinott et al. 2009: 4). Objektivní znalost Lisabonské smlouvy zkoumali R. Sinnotta et al. ve své analýze řadou otázek týkajících se podmínek smlouvy. Výsledkem bylo, že 74 % respondentů, kteří v referendu volili proti smlouvě, nemělo žádnou správnou odpověď. Naproti tomu 84 % voličů, podporujících přijetí smlouvy, odpovědělo správně na všechny položené otázky (Sinott et al. 2009: 26). Průzkum *Millward Brown IMS* uvádí, že odpůrci smlouvy z řad voličů prokázali větší znalost dílčích částí smlouvy, jež se týkaly irské neutrality, potratů a militarizace EU než jejich oponenti, rozdíl činil 22-25 % (Millward Brown IMS 2008: 8). To by mohlo znamenat, že voliči hlasující proti Lisabonské smlouvě se nechali ovlivnit kampaní tábora odpůrců, která právě na tato témata upozorňovala.

Subjektivní znalost smlouvy převládla u jejích příznivců, z nichž 60 % uvedlo dobrou úroveň pochopení její podstaty, kdežto 77 % odpůrců smlouvy vůbec nevědělo, o čem byla (Sinott et al. 2009: 26). J. A. Elkind a R. Sinnott tvrdí, že voliči mající pocit, že toho o smlouvě vědí málo na to, aby učinili rozumné rozhodnutí, raději volí proti ní nebo se hlasování vůbec neúčastní. Tato teorie je podložena výsledky výzkumu, podle něhož 46 % irských občanů v roce 2008 oponovalo smlouvě, protože jí nerozumělo (Miller 2009: 33). M. Holmes se k problematice znalosti smlouvy v prvním referendu vyjadřuje následovně: „Ačkoliv mnoho voličů vyjádřilo svou nedostatečnou znalost obsahu Lisabonské smlouvy, průzkumy veřejnosti svědčí o vysoké úrovni ztotožnění se raději s tématem referenda než s předpokladem, že hlasování bylo typem druhořadých voleb.“ (Holmes 2008: 1).

V rámci účinnosti komunikační kampaně byli respondenti požádáni, aby zhodnotili poskytování informací týkajících se Lisabonské smlouvy různými informačními prostředky. Všechny tyto prostředky se však ocitly v záporných číslech (Millward Brown IMS 2008: 8). Účastníky referenda výrazně nepřesvědčil žádný z informačních kanálů. Nejvíce však hodnotili vliv televize a rádia, za nimiž následovaly novinové články. Informace uvedené ve vládní brožuře shledávalo přínosnými pouze 30 % respondentů. Voliči volící ve prospěch smlouvy i proti ní shodně kritizovali nedostatek informací objasňujících důvody, proč by ji

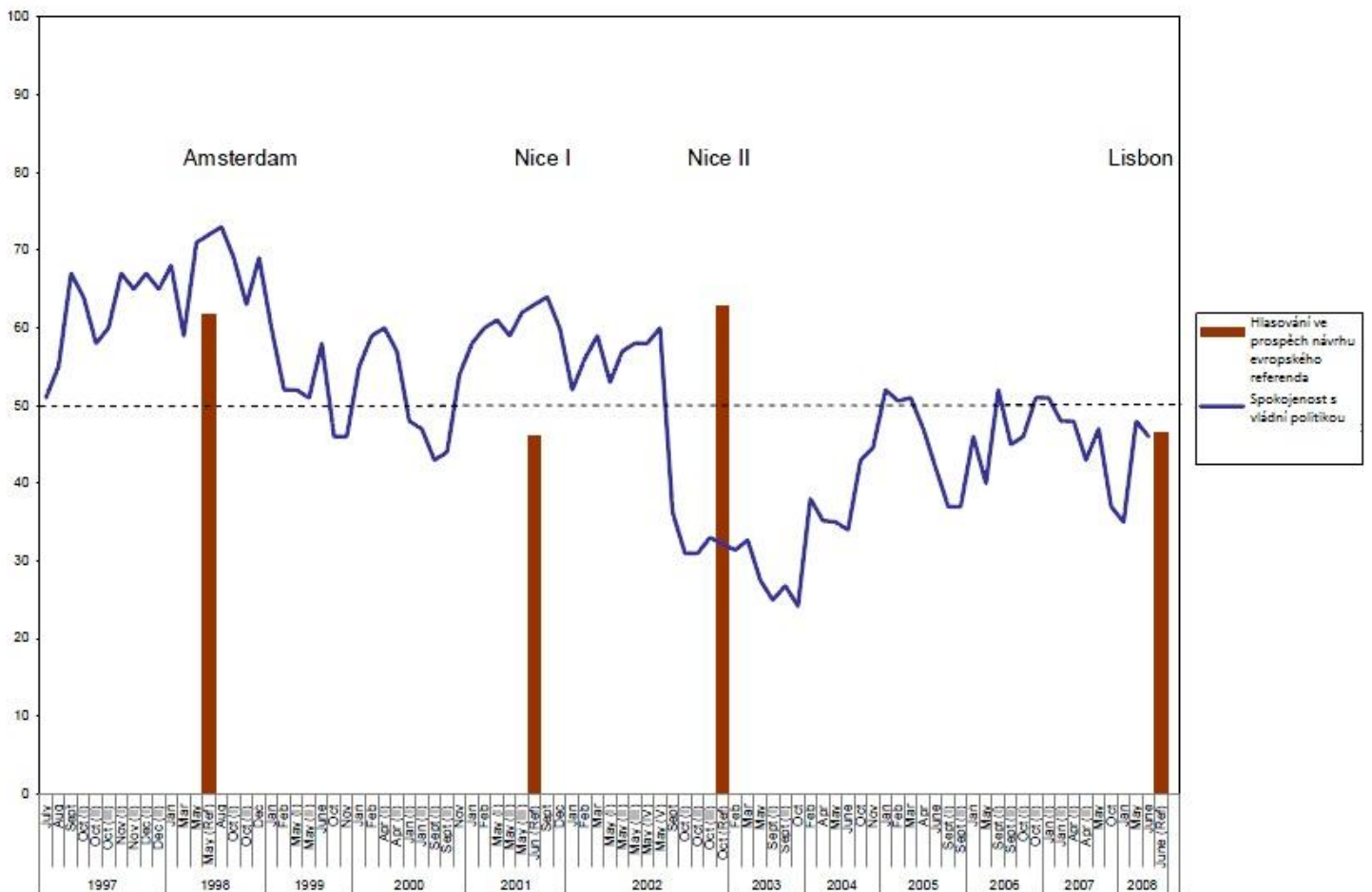
měli přijmout. Mnoho z nich považovalo informace o smlouvě za nesrozumitelné a špatně pochopitelné.

3.2.2 Míra ztotožnění se s vládou

Spokojenost irských občanů s vládou není podle R. Sinnotta et al. nezbytnou ani dostatečnou podmínkou k vítězství v referendu o evropských záležitostech, jak naznačují výsledky evropských referend z let 1998-2008. Při referendu o Amsterdamské smlouvě, byla spokojenost s vládní politikou vysoká stejně jako úroveň hlasů podporujících smlouvu. V roce 2001 v prvním hlasování o Smlouvě z Nice se ještě stále jednalo o vysokou míru spokojenosti, ale voliči se vyslovili proti přijetí smlouvy. V opakovaném referendu v roce 2002 ztratila vláda své preference těsně před konáním referenda, i přesto byla smlouva přijata. V případě Lisabonu dosahovala nespokojenost s vládní výkonností přibližně 48 %, což neblahý vliv na výsledek referenda, který značil odmítnutí smlouvy (Sinott et al. 2009: 28). Uvedená čtyři referenda se výrazně odlišují, avšak lze konstatovat, že referendum o Amsterdamské a Lisabonské smlouvě spojuje vliv spokojenosti s vládou na výsledek referenda.

Zajímavý je vztah mezi spokojeností a příznivou či nepříznivou volbou v referendu. Přestože 72 % voličů hlasujících proti smlouvě bylo velmi nespokojených s úřadující vládou, celých 75 % z nich volících na straně přijetí Lisabonské smlouvy se zároveň spokojovalo s vládní politikou (viz graf č. 4).

Graf č. 4: Spokojenost s vládou a volba ve prospěch návrhu evropského referenda v Irsku (%)

Zdroj: European Commission. 2008. „National Report: Ireland“ Standard Eurobarometer. *Eurobarometer 69,2*,

Spring 2008, 29 (online; Pdf). Dostupné z:

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_ie_nat.pdf (26. 10. 2010)

Dalším významným znakem prvního referenda o Lisabonské smlouvě je procento voličů, kteří volili v zájmu přijetí Lisabonské smlouvy, protože jim to radila vláda. Až 21 % respondentů v průzkumu *Millward Brown IMS* uvedlo, že v referendu hlasovalo kladně na základě ztotožnění se s vládním stanoviskem. To svědčí o nedostatku ztotožnění se smlouvou a o nedostatečné důvěře voličů v jejich vlastní názor. Jedna z dotazovaných prohlásila: „Prostě jsem šla volit ve prospěch vlády, důvěřuji jejímu rozhodnutí, jež učinila i za mě, natolik, že hodlám podpořit její stanovisko.“ (Millward Brown IMS 2008: 11).

4. Druhé irské referendum o Lisabonské smlouvě

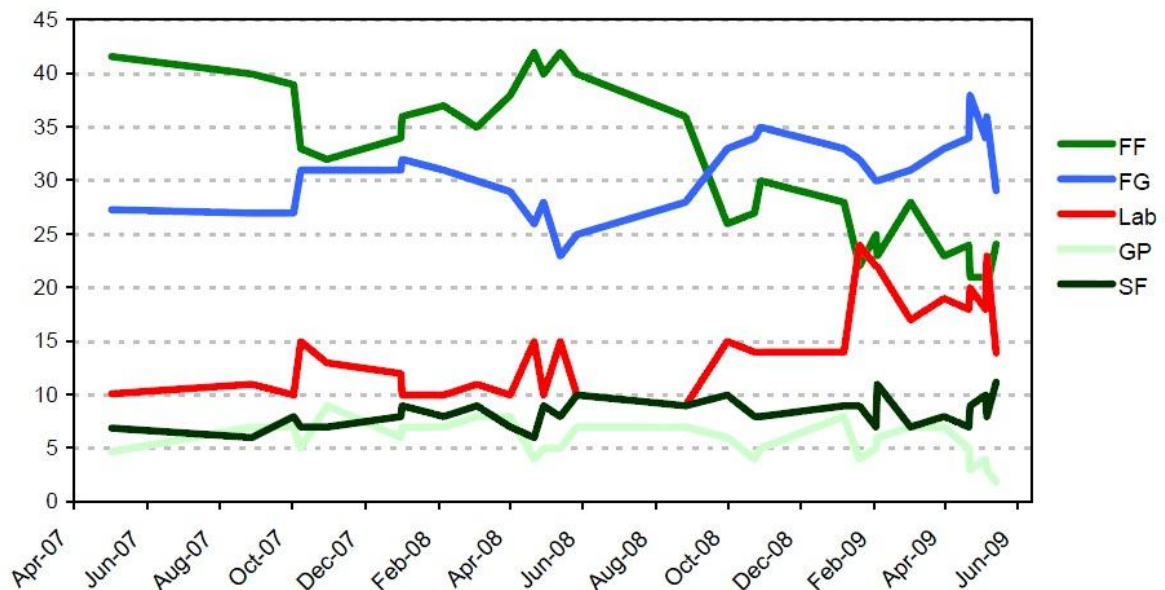
Záměrem následující části práce je rozbor kampaně před druhým referendem o Lisabonské smlouvě a dvou hlavních důvodů ovlivňujících volební chování v referendu na základě komparace s prvním referendem.

4.1 Charakteristika kampaně

Aktéři kampaně a jejich postoje k Lisabonské smlouvě zůstaly v případě druhého referenda víceméně stejné. Změnil se však jejich počet. Přibylo několik občanských iniciativ, rozhodnutých podpořit Smlouvu. Naproti tomu oslabil tábor odpůrců, jenž byl po vítězství v prvním referendu rozhořčen ohledně vládního rozhodnutí uspořádat hlasování o Lisabonské smlouvě podruhé. Odlišný byl také ekonomický stav Irska před referendem. *EUObserver* okomentoval stav irské ekonomiky následovně: „Finanční krize otřásla zemí, změnila ji z tak obdivované a vzkvétající ekonomiky v ekonomicky nemocného člena Evropy, kde se trh s nemovitostmi propadl až na samé dno, banky jsou na mizině, nezaměstnanost vykazuje dvojčíselné hodnoty a HDP prudce pokleslo.“ (Miller 2009: 33).

Nepříznivá ekonomická výkonnost státu navíc vyvolala v irské společnosti nespokojenost s vládní politikou, což se odrazilo zejména ve volbách do Evropského parlamentu dne 5. června 2009. Hlavní vládní straně FF klesly volební preference o více než 10 %, a to v důsledku nástupu světové ekonomické krize (viz graf č. 4). Následkem toho přišla o své 4 europoslance. Výsledky voleb do Evropského parlamentu pak zásadně ovlivnily politické uskupení Libertas, lídra kampaně proti Lisabonské smlouvě v prvním referendu. Posílení výhrou v referendu 2008 rozhodli se hlavní představitelé Libertas využít své popularity a kandidovat i ve volbách do EP, což bylo veřejností viděno jako pokus přeměnit se z nátlakové skupiny v politickou stranu. Proto i přes velmi propracovanou kampaň, byl jejich zisk ve volbách do EP pouhých 5,5 % hlasů. Nezískali tak žádné křeslo a to je vedlo k rozhodnutí odstoupit z kampaně druhého referenda o Lisabonské smlouvě (European Commission 2009: 6). Nakonec však do kampaně na straně odpůrců zasáhli, ale výsledek referenda se jim už zvrátit nepodařilo.

Graf č. 5: Volební preference politických stran od všeobecných voleb do Dáilu v květnu 2007 do voleb do Evropského parlamentu v červnu 2009

Zdroj: European Commission. 2009. „National Report: Ireland“ Standard Eurobarometer. *Eurobarometer 71*,

Spring 2009 (online; Pdf). Dostupné z:

http://ec.europa.eu/ireland/press_office/news_of_the_day/pdf_files/eb71_ie_nat.pdf (26. 10. 2010)

4.1.1 Tábor stoupců smlouvy

Výsledky průzkumů veřejnosti, které následovaly po pro tábor stoupců neúspěšném referendu, informovaly vládu o příčinách vedoucích občany k odmítnutí Lisabonské smlouvy. Kampaň příznivců smlouvy tedy nabrala zcela odlišný směr, než tomu bylo v prvním referendu. Značná pozornost začala být věnována poskytování informací o obsahu smlouvy (Walsh 2010: 13). Irská vláda spustila webové stránky „*The EU matters*“ pro vysvětlení, jaké zisky z členství v EU plynou pro Irsko. Ministerstvo zahraničních věcí také založilo internetové stránky s názvem *Lisbon Treaty site*, kde byly popsány zejména ústupky učiněné EU ve prospěch Irska (Miller 2009: 33). Na webové adrese *LisbonTreaty2009.ie* pak bylo umožněno nalézt veškeré informace ve zjednodušené formě. Zasadila se o to Komise pro referenda, která byla v referendu 2009 mnohem aktivnější než v tom dřívějším. Komise se především rozhodla více informovat a lépe vysvětlovat detaily smlouvy. Ke svému záměru

využila média, jejichž prostřednictvím předseda Komise Frank Clarke prezentoval klíčové body smlouvy a poskytoval nestrannou analýzu konkrétních záležitostí objevujících se v kampani (Referendum Commission 2010: 5). Pravidelně se objevoval v televizních či rozhlasových rozhovorech a v závěru kampaně měl týdenní vstup v národním rádiu, kde odpovídal na dotazy voličů (Tonra 2009: 476).

Vládní politické strany podporující smlouvu zůstaly stejné jako v prvním referendu, změna nastala pouze u Strany zelených, která upustila od své nerozhodnosti z roku 2008 a vydala oficiální stanovisko o vedení kampaně ve prospěch Lisabonské smlouvy. Stalo se tak poprvé v historii této strany, že se postavila na stranu stoupenců v otázce referenda o evropských záležitostech. Kampaň vládních stran navíc doplnily prominentní osoby z řad veřejnosti, vysoce postavení obchodníci, političtí komentátoři a sportovní hvězdy, jež se přidali do skupiny s názvem „Patříme“²¹ (Miller 2009: 33). Stejně jako v prvním referendu nevedly kampaň pouze politické strany, ale zapojila se do ní i spousta zájmových skupin a zastřešujících organizací. Oproti předchozímu referendu se však zvětšil počet těchto subjektů právě na straně zastánců přijetí smlouvy. Skupiny jako Irsko pro Evropu, Patříme a Generace Ano vnáší do debaty o Lisabonské smlouvě „nový vítr“ svými přímými, výstižnými a přístupnými politickými sděleními. Soustředí se na postavení Irska v Evropě, zesílení irského hlasu v EU a na zisk plynoucí z členství v EU. Dále se do kampaně kromě Irské obchodní a zaměstnanecké konfederace (IBEC), která účinkovala již v prvním referendu, zapojuje Sdružení malých firem, Irské sdružení malých a středních podniků a Sdružení irských vývozců. Přidává se i společnost Intel Ireland, jejíž generální manažer Jim O'Hara prohlašuje, že Irsko vždy mělo svou váhu v Evropě, tak proč se teď samo snaží od Evropy odstříhnout. „Naštěstí máme ještě jednu šanci to napravit.“, dodává J. O'Hara (Tonra 2009: 474).

Kampaně těchto skupin a organizací žádají od voličů o kladné vyjádření volbě v referendu, protože přijetí Lisabonské smlouvy podle nich pomůže celkové ekonomické obnově země a vytvoření nových pracovních míst. Irsko tak vyše Evropě signál o svém oddaném členství. Svůj názor oproti prvnímu referendu, do jehož kampaně se neoficiálně zapojil, změnil generální ředitel letecké společnosti Ryanair Michael O' Leary, který původně smlouvě oponoval a ve druhém referendu se již vyjádřil následovně, čímž zároveň rozběhl svou kampaň podporující přijetí Lisabonské smlouvy: „Budoucí úspěch Irska tkví v jeho

²¹ Původní název uskupení: „We Belong“.

umístění v srdci Evropy a ve členství v eurozóně. Bez Evropy a Eura by irskou ekonomiku vedla naše neschopná vláda..." (Ryanair 2009).

Kromě obchodních organizací a prominentních podnikatelů se do kampaně stejně jako v roce 2008 zapojily i zemědělské organizace IFA a ICMSA. IFA v prvním referendu kritizovala obchodní politiku EU a její vyjednávání s WTO, i přestože smlouvu v konečném důsledku podpořila. Oproti tomu v roce 2009 již asociace plně lobbovala za přijetí smlouvy a postavila svou kampaň na tvrzení, že budoucnost Společné zemědělské politiky (dále jen SZP) se odvíjí od vyjednávání v horizontu několika let, a proto je pro Iry důležitější stát v centru dění, než na jeho okraji, kde by mohli být, pokud by smlouva byla odmítnuta (Tonra 2009: 474).

Kampaň stoupců smlouvy se tentokrát jevila jako vysoce organizovaná ve srovnání s rokem 2008. Zaměřila se především na ústupky vyjednané vládou a Evropskou komisí, práci, investice a na škodu, kterou by mohla způsobit záporná volba irské ekonomice a jeho postavení v EU.

4.1.2 Tábor odpůrců smlouvy

Odpůrci smlouvy se sami ve druhém referendu o Lisabonské smlouvě označovali za politické vzbouřence, jejichž hlasy stojí na okraji zájmu předem dohodnutého politického konsenzu. Zpochybňovali legitimitu druhého hlasování o smlouvě, o níž irský elektorát již jednou rozhodl. Jejich snahou bylo ujistit voliče, že jejich volba proti smlouvě nebude mít žádný vliv na práva Irska či jeho postavení v EU. Do kampaně se několik různých politických skupin, jejichž společným cílem tentokrát nebylo pouze ochránit národní suverenitu, ale i zajistit respektování vůle suverénního irského lidu, který se k dané záležitosti již jednou vyjádřil (Tonra 2009: 474–475).

Selhání Libertas ve volbách do EP a závazek jejího předsedy D. Ganleyho neúčastnit se kampaně proti smlouvě, zanechalo SF v postavení přední, ostře sledované strany v této kampani (Miller 2009: 36). Předseda Gerry Adams se chopil vedení kampaně strany, kterou tentokrát zaměřil na kritiku vlády pro obnovené vyjednávání ohledně Lisabonské smlouvy po prvním referendu. Strana i nadále vyzdvihovala témata jako militarizace EU, práva zaměstnanců a ohrožení další liberalizace trhu (Tonra 2009: 476). Hnací silou v kampani

odpůrců se však stala aktivistická, konzervativní a katolická strana Cóir. Dopomohla jí k tomu provokativní kampaň plná výstižných hesel a obrázků. Například použili výrok evropského komisaře Irska Charlieho McCreevyho: „95% Evropanů by volilo proti. Postavte se za Evropu“ (Cóir 2009). Nově do své kampaně zahrnuli i obavy pramenící ze špatné ekonomické situace země. Tvrzením, že Lisabonská smlouva by mohla ohrozit irskou minimální mzdu (Tonra 2009: 475). Obávají se, že by klesla až na úroveň minimální mzdy východních států Evropy, tedy 1,84 eur (Cóir 2009). Jejich kampaň však postrádala silnou osobnost v čele, která by se účastnila mediálních debat.

Kampaň odpůrců v levé části politického spektra se vyznačovala politickou konzistentností a organizační členitostí, čímž se lišila od prvního referenda, kde většina levicových kritiků spadala pod zastřešující organizaci CAEUC. Rok 2009 se tedy vyznačoval větší organizační rozdrobeností levice, jelikož zde byla široká škála menších politických stran, organizací a zájmových skupin. Nejvýrazněji se však projevil poslanec EP Joe Higgins. Věrný člen Socialistické strany umístil do centra své kampaně záležitosti týkající se práv zaměstnanců a nesouhlas s militarizací. Higgins byl jediným irským poslancem EP, který oponoval Lisabonské smlouvě, proto se mu podařilo naklonit si veřejnost a získat zájem médií (Tonra 2009: 475–476). Jinak zůstala témata kampaně levicových skupin neměnná, tedy práva zaměstnanců a neoliberální zaměření EU.

Politická strana Libertas, jež oznámila svůj záměr nevměšovat se do kampaně druhého referenda o Lisabonu po neúspěšných volbách do Evropského parlamentu, nakonec nedostála svému závazku, když 14. září 2009 rozběhla kampaň proti smlouvě. D. Ganley se tentokrát soustředil na politické a ústavní důsledky Lisabonské smlouvy. Tvrdil, že nedemokratickou povahu evropského projektu lze spatřovat v nedostatku respektu k irskému odmítnutí, což poukazuje na slabé demokratické základy EU (Tonra 2009: 474–475). V důsledku návratu do kampaně i navzdory dřívějšímu prohlášení, se snížila důvěryhodnost D. Ganleyho v očích veřejnosti (Walsh 2010: 13).

Nově se do kampaně v roce 2009 zapojila Britská strana za nezávislost (dále jen UKIP) a okamžitě na sebe strhla mediální pozornost. Europoslanec za tuto stranu, Nigel Farage, navštívil několik sdělovacích prostředků a společenských událostí v Irsku, aby se vyjádřil k tématu referenda (Tonra 2009: 474–475). Ve veřejných diskuzích prohlašoval, že hlavním

cílem jeho strany je chopit se zodpovědně otázky imigrace. Skupina Evropa pro svobodu a demokracii²² distribuovala leták s názvem *Pravda o smlouvě* (The Truth about the Treaty) do všech irských domácností, v němž tvrdila, že přijetí smlouvy by otevřelo dveře imigraci (Tonra 2009: 475). Do kampaně odpůrců se tak v roce 2009 oproti roku 2008 zapojily i politické subjekty mimo irskou politickou scénu.

V táboře odpůrců smlouvy chyběla v roce 2009 politická strana nebo osobnost, která by udávala kampani směr. Pozdní příchod D.Ganleyho na scénu již nestačil odvrátit blížící se neúspěch v referendu. Chybou také bylo, že se tendence kritizovat a hanit opozici tentokrát objevila u oponentů smlouvy, kteří se referendem v roce 2008 vyčerpali se z témat.

4.2 Hlavní důvody ovlivňující volební chování v referendu

Druhé irské referendum o Lisabonské smlouvě se uskutečnilo 2. října. Voliči byli tázáni, zda podpoří schválení návrhu 28. dodatku ústavy Irska²³. V jeho prospěch se tentokrát vyslovilo 67,1 % voličů (tj. 1 214 268 hlasů). Proti se postavilo 32,9 % hlasujících (tj. 594 606 hlasů). Volební účast se pohybovala na hranici 58 % (tj. 1 816 098 voličů) (Referendum Results 1937-2011: 70–74). Průzkumy ukazují, že nedostatek informací o Lisabonské smlouvě již nebyl hlavním determinantem záporné volby v referendu, i přesto ji 20 % občanů uvedlo jako důvod odmítnutí smlouvy (viz tabulka č. 2). Stejně tomu bylo u nedostatečné znalosti smlouvy. Počet dotazovaných, kteří sdělili tento argument, klesl z 22 % na 4 % (European Commission 2009: 12).

Nedůvěra ve vládu a v politiky se v roce 2009 zvýšila. 10 % dotazovaných, jež odmítli podpořit smlouvu, tak učinilo na základě nevíry v politiky (European Commission 2009: 12). J. Elkind a R. Sinnott ve své analýze uvádí teorii, jež tvrdí, že v případě nespokojenosti elektorátu se stávající vládou, volí voliči proti otázce položené v referendu. To však nebylo záležitostí druhého referenda o Lisabonské smlouvě. Ačkoliv se drtivá většina občanů v té době nespokojovala s vládním výkonem, pouhá 1/3 hlasujících se ke smlouvě vyjádřila odmítavě (Elkind, Sinnott 2010: 11).

²² UKIP je největším členem této frakce EP.

²³ Byly zde zahrnuty i Irskem vyjednané ústupky.

4.2.1 Úroveň znalosti Lisabonské smlouvy

Role, jakou má znalost smlouvy na volební rozhodování občana v referendu, se stala předmětem diskuze již několika odborníků. Všichni se shodují na jednom, že voliči, kteří vědí o konkrétní integrační smlouvě více, ji také pravděpodobně podpoří (Sattler, Urpelainen 2012: 9). Tuto teorii potvrzuje právě referendum o Lisabonské smlouvě v roce 2009. Občanská znalost smlouvy se zvyšuje s vyvíjející se kampaní, jak uvádí první průzkum veřejnosti prováděný Komisí pro referenda. V dubnu 2008 se pouhých 20 % obyvatel Irsku vyjádřilo, že dobře nebo velmi dobře rozumělo otázce referenda. V červnu 2008 se tento počet zvýšil na 27 %, v září 2009 to již bylo 63 % voličů. Den po uskutečnění referenda se procento těch, co Lisabonské smlouvě, dá se říci, porozumělo, vyšplhal až na 72 % (Referendum Commission 2010: 8). Zda mezi těmito respondenty byli i ti, kteří původně hlasovali proti smlouvě, není z průzkumu zřejmé.

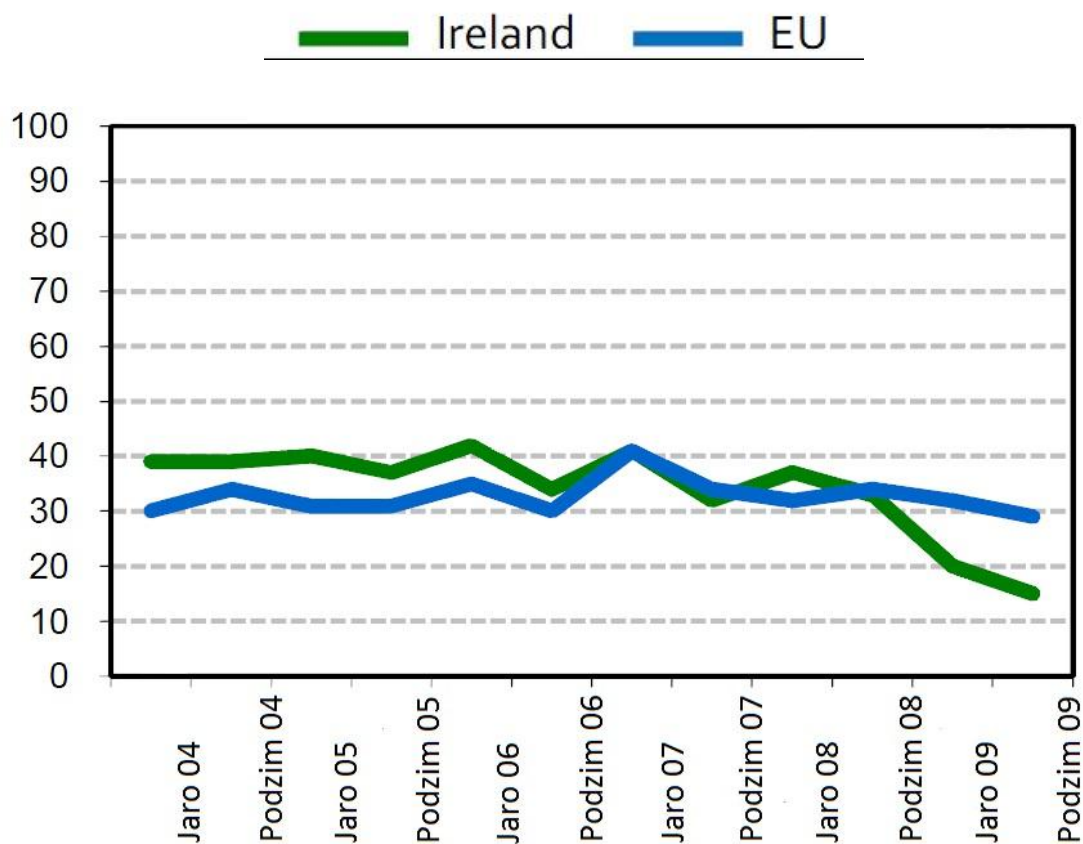
Komunikační kampaň v případě druhého referenda byla mnohem propracovanější a oslovila tak mnohem větší část veřejnosti, než tomu bylo v předchozím referendu. Aktéři se především chtěli vyvarovat kritiky z roku 2008. Hlavním komunikačním kanálem v období před referendem se stala televize. V *Eurobarometru* ji jako přední informační prostředek zmínilo 65 % respondentů. Téměř polovina dotazovaných označila noviny a třetím nejčastěji uváděným komunikačním kanálem bylo rádio. Internet překvapivě využilo k získávání informací pouhých 13 % občanů. Primárním zdrojem informací pro voliče v roce 2009 byla vláda, která jim nabídla ucelené a konkrétní informace o Lisabonské smlouvě (European Commission 2009: 22).

Větší informovanost v kampani zvyšuje povědomí o smlouvě. V současnosti existuje jen malé procento voličů, jež si samo zjišťuje informace o tématu referenda. Ostatní tvoří svá rozhodnutí pouze na základě toho, jak jim danou problematiku prezentují média.

4.2.2 Míra ztotožnění se s vládou

Průměrná podpora národní vlády v zemích EU a v Irsku se pohybuje mezi 30 a 40 %. Irsko zaznamenávalo vyšší hodnotu víry ve vládu než ostatní členské státy pouze do jara roku 2006. Poté je toto procento víceméně stejné až do roku 2008, kdy počet občanů Irska důvěřujících vládě prudce klesá a na podzim 2009 se dostává až na pouhých 15 % (viz graf č. 6).

Graf č. 6: Podpora národních vlád v evropském průměru a vlády v Irsku v letech 2006-2009 (v %)

Zdroj: European Commission. 2009. „National Report: Ireland“ Standard Eurobarometer. *Eurobarometer 72*,

Autumn 2009 (online; Pdf). Dostupné z:

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_ie_ie_nat.pdf (26. 10. 2010)

Analýza R. Sinnotta a J. A. Elkinca potvrzuje stejný vliv domácí politiky související s nespokojeností s vládou na výsledek referenda, jako v případě prvního referenda o Lisabonské smlouvě. Stále však neexistuje žádný důkaz, který by podpořil tezi, že celé

referendum bylo posouzením výkonnosti úřadující vlády (Elkink, Sinnott 2010: 18). Přesto se vláda Briana Cowena²⁴ obávala nepříznivého vyjádření elektorátu vůči smlouvě z důvodu narůstající nespokojenosti s vládními ekonomickými opatřeními. Avšak průzkumy veřejného mínění v posledních týdnech před referendem potvrdily zbytečnost těchto obav. 62 % respondentů se vyjádřilo ve prospěch přijetí smlouvy (Miller 2009: 39). Npopularita stávající vlády u obyvatelstva Irska tedy měla pouze omezený vliv na volbu v referendu (Elkink, Sinnott 2010: 29), v tom případě lze referendum předně považovat za rozhodování o záležitostech souvisejících s evropskou integrací.

²⁴ Irský ministerský předseda v letech 2008-2011.

Závěr

Hlavním záměrem práce bylo ověření hypotézy, že v obou irských referendech o Lisabonské smlouvě převládly prvky issue voting přístupu nad charakteristikami SOE. K dosažení tohoto cíle posloužila analýza konkrétních referend na základě diachronní komparace. Faktory zvolené ke srovnávání vycházely z definic SOE a issue voting. Patřil mezi ně charakter kampaně před referendy, úroveň znalosti smlouvy a míra ztotožnění se s vládními politickými stranami. Kromě definic issue voting a SOE tvořily teoretický rámec práce teorie evropských referend, přičemž důraz byl kladen na charakteristiku referend o integračních otázkách. Hlavními důvody jejich použití bylo uvedení do problematiky a snaha o ucelenou argumentaci ohledně významu a role evropských referend. Proto zde autorka také uvádí několik rozdílných typologií těchto referend, které se liší dle svého politického tématu, charakteristiky volebních kampaní, výsledků a volebního chování.

Vysoký počet již uskutečněných referend o evropských otázkách v Irsku dává možnost ke studiu volebního chování občanů v těchto referendech. Většina teoretiků zabývajících se právě volebním chováním Irů v evropských referendech konstatuje, že irský postoj k EU se s postupující integrací mění z eurooptimistického v euroskeptický. Vyvozují to z výsledků nedávných referend o Smlouvě z Nice a o Lisabonské smlouvě, které byly zpočátku občany odmítnuty a následně v opakovaném referendu přijaty. Názor na tíhnoucí tendenci irského obyvatelstva k mírnému euroskepticismu v posledních několika letech však nelze považovat za relevantní, protože se mezi obyvateli Irska stále nachází vysoké procento (až 69 %) těch, kteří projekt EU podporují, což i nadále převyšuje evropský průměr.

Volební chování v irských referendech o Lisabonské smlouvě bylo ovlivněno několika specifickými faktory, které zároveň měly dopad i na jejich výsledek. Prokazatelným determinantem se staly kampaně. Vedoucí úlohu v kampani před prvním referendem převzal tábor odpůrců smlouvy. Jejich kampaň byla úderná a srozumitelná. Zaměřili se na kritiku konkrétních bodů smlouvy, jakými byly například ohrožení irské suverenity a neutrality, což byla témata, s kterými se ztotožňovala velká část irské veřejnosti. Naproti tomu kampaň příznivců se vyznačovala velkými nedostatky. Převažovala zde tendence spíše hanět oponenty, než nalézt nějaký pádný a srozumitelný argument ve prospěch smlouvy. Jejím hlavním zájmem bylo prosadit kandidáty pro nadcházející volby do místních zastupitelstev, proto podcenila informovanost občanů o významu smlouvy. Většina irských voličů po

skončení referenda přiznala nedostatečnou úroveň znalosti Lisabonské smlouvy na to, aby mohla volit v její prospěch.

V případě druhého referenda se situace obrátila. Kampaň stoupenců se tentokrát vyznačovala vysokou organizovaností, větším počtem subjektů ochotných Lisabonskou smlouvu podpořit a zintenzivněním informovanosti občanů o dílčích částech smlouvy. Zaměřila se zejména na ústupky vyjednané vládou a Evropskou komisí, práci, investice a na dopady záporné volby na irskou ekonomiku a postavení země v EU. Odpůrci v roce 2009 nesouhlasili s opakováním referenda a dávali to najevo i ve své kampani. Kritizovali a haněli vládní strany. Ve velké míře se u nich opakovala témata z prvního referenda, ale největším nedostatkem bylo pozbytí vedoucí osobnosti, která by udávala kampani směr. Výsledkem tedy je, že v prvním referendu o Lisabonské smlouvě byla úspěšnější kampaň oponentů, což dokazuje 67 % občanů, jež ji shledali v roce 2008 za přesvědčivější. Naopak tomu bylo v roce 2009, kdy podle stejného procenta voličů byla úspěšnější i přesvědčivější kampaň příznivců smlouvy (European Commission 2009: 24).

Zda i úroveň znalosti problematiky a míra ztotožnění se s vládou ovlivňuje volební chování v irských referendech o Lisabonské smlouvě, zjišťovala autorka analýzou průzkumů veřejného mínění. Z nichž vyplývá, že úroveň znalosti smlouvy měla prokazatelný dopad na výsledek obou referend. Nejvíce respondentů (tj. 22 %) totiž v prvním z nich označilo nedostatečnou znalost smlouvy za příčinu záporné volby. Naproti tomu ve druhém referendu se již znalost smlouvy u občanů prohloubila zvýšením počtu a dostupnosti informací. Proto se procento voličů, kterých dobře nebo velmi dobře porozumělo otázce referenda, v říjnu 2009 zvýšilo až na 72 %. Kdežto vliv míry ztotožnění se s úřadující vládou na výsledek referenda se neprokázal ani v jednom z hlasování, jelikož v obou případech dosahovala shodně spokojenost i důvěra ve vládu nízkých hodnot, avšak výsledky byly odlišné. Důvěra ve vládu se v letech 2008 a 2009 pohybovala pouze mezi 15-20 % a spokojenost s ní dosáhla napříč elektorátem hranice nižší 50 %, přesto v prvním referendu byl výsledek záporný a ve druhém kladný. Je tedy zřejmé, že k ovlivnění výsledků na základě těchto determinantů nemohlo dojít. Případný předmět pro další výzkum se nabízí v analýze míry identifikace irských občanů s politickými stranami a jejich podpory v evropských referendech. Existuje zde totiž možnost vlivu voličské podpory konkrétních politických stran na výsledek referenda.

Limity práce souvisejí s menším množstvím informací ohledně volebního chování ve druhém referendu o Lisabonské smlouvě. Problematické totiž bylo, že průzkumy pro první a druhé referendum se výrazně lišily v předmětech zkoumání, i přestože v několika případech měli stejného autora. To ztěžovalo komparaci těchto dvou referend a zároveň snižovalo i její vypovídací hodnotu. Jelikož prvky srovnávání nebyly v obou případech zcela totožné. Nejvíce je to viditelné v rozboru znalosti smlouvy. V prvním referendu je popsána subjektivní a objektivní znalost smlouvy, ale při druhém referendu již nebylo možné toto rozdělení následovat, jelikož chyběl empirický podklad. Odůvodněním může být nižší zájem o analýzu příčin výsledku druhého referenda, protože byl příznivý.

Na základě analýzy charakteru kampaně před referendy, úrovně znalosti smlouvy a míry ztotožnění se s úřadující vládou autorka dospěla k závěru, že se daná hypotéza potvrdila. Svědčí o tom převaha evropských témat v kampaních obou referend, vysoké míra identifikace občanů Irska s tématem referenda podložená průzkumy veřejného mínění a neprokazatelnost tvrzení, že obě lidová hlasování byla posouzením výkonnosti úřadující vlády. Cíl práce se tedy podařilo naplnit.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

„Cóir Campaign.“ *Cóir*, (online). Dostupné z:

<http://www.coircampaign.org/index.php/materials-documents/posters> (20. 6. 2012)

„Constitution of Ireland.“ *Department of the Taoiseach*, (online; Pdf). Dostupné z:

<http://www.taoiseach.gov.ie/upload/publications/297.pdf> (1. 3. 2012)

Evropa. „Změny Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o založení Evropského společenství.“

Úřední věstník Evropské unie, 17. 12. 2007 (online; Pdf). Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0010:0041:CS:PDF> (19. 4. 2012)

European Commission. 2008. „National Report: Ireland“ Standard Eurobarometer.

Eurobarometer 69,2, Spring 2008 (online; Pdf). Dostupné z:

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_ie_nat.pdf (26. 10. 2010)

European Commission. 2009. „National Report: Ireland“ Standard Eurobarometer.

Eurobarometer 71, Spring 2009 (online; Pdf). Dostupné z:

http://ec.europa.eu/ireland/press_office/news_of_the_day/pdf_files/eb71_ie_nat.pdf (26. 10. 2010)

European Commission. 2009. „National Report: Ireland“ Standard Eurobarometer.

Eurobarometer 72, Autumn 2009 (online; Pdf). Dostupné z:

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_ie_ie_nat.pdf (26. 10. 2010)

Gallagher, Michael. 2003. „Referendum Campaigns in Ireland.“ Příspěvek přednesený na 8. mezinárodní konferenci SISE na téma „Le campagne elettorali“. Benátky, 18.-20. 12. 2003.

Dostupné z: http://www.studielettorali.it/convegni/paper/Gallagher_ing.pdf (20. 3. 2012)

„Post Lisbon Treaty Referendum. Research Findings.“ *Millward Brown IMS*, September 2008 (online, Pdf). Dostupné z:

<http://www.dfa.ie/uploads/documents/Publications/Post%20Lisbon%20Treaty%20Referendum%20Research%20Findings/final%20-%20post%20lisbon%20treaty%20referendum%20research%20findings.pdf> (22. 10. 2011)

Ray, Leonard. 2004. „Mainstream Euroscepticism: Trend or Oxymoron?“ Příspěvek přednesený na „Comparative Euroscepticism Workshop“ Maxwell EU Center, 21-22. května 2004, New York (online, Pdf). Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&sqi=2&ved=0CEoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.unc.edu%2Fdepts%2Furope%2Fconferences%2Feuro-skepticism%2Fpapers%2FRay.doc&ei=-RvgT7ycOYbN4QT3ockh&usq=AFQjCNEo_CWUxlwrT6IU7hhDyqGlziu1Sw&sig2=d5xQhIN--DNUSGfEvgdLWQ (20. 10. 2010)

„Referendum Results 1937-2011.“ *Environment, Community and Local Government*, 2011 (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.environ.ie/en/LocalGovernment/Voting/Referenda/PublicationsDocuments/FileDownload,1894,en.pdf> (13. 4. 2012)

„Report of the Referendum Commission on the Referendum on the Twenty-Eight Amendment of The Constitution (Treaty of Lisbon) BILL 2009.“ *The Referendum Commission*, January 2010, (Online, Pdf). Dostupné z: <http://www.refcom.ie/en/Past-Referendums/Lisbon-Treaty-2009/Reports/Report-on-the-referendum-on-the-Lisbon-Treaty.pdf> (25. 5. 2012)

„Ryanair Calls for ‚Yes to Europe‘ Vote on 2nd October. Ryanair News.“ *Ryanair*, (online). Dostupné z: <http://www.ryanair.com/en/news/ryanair-calls-for-yes-to-europe-vote-on-2nd-october> (24. 4. 2012)

„The Referendum in Ireland.“ *Environment, Community and Local Government*, 2006 (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.environ.ie/en/LocalGovernment/Voting/PublicationsDocuments/FileDownload,1893,en.pdf> (13. 4. 2012)

„The referendum procedure.“ *The Referendum Commission*, (online). Dostupné z: http://www.lisbontreaty2009.ie/lisbon_treaty_your_decision.html (12. 4. 2012)

Walsh, Declan. 2010. „Ratification by referendum – How Ireland changed from No to Yes.“ Příspěvek přednesený na 4. Mezinárodní Konferenci EUCE. Halifax, 6.-8. Června 2010 (online, Pdf). Dostupné z: http://euce.dal.ca/Files/Walsh_paper_EUCE_Conference.pdf (17. 10. 2011)

Literatura

BARTÁKOVÁ, Petra. 2006. „Referenda ve vybraných zemích.“ Parlamentní institut, (online). Dostupné z: <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-1-178.pdf> (24. 5. 2012)

Cabada, Ladislav. 2010. *Volby do Evropského parlamentu jako volby druhého řádu: reflexe voleb v nových členských zemích EU ze středovýchodní Evropy*. Praha: Oeconomica.

Elkink, Johan, Sinnott, Richard. 2010. „Attitudes and Behaviour in the Second Referendum on the Treaty of Lisbon.“ *UCD Geary Institute, University College Dublin*, (online; Pdf).

Dostupné z:

<http://www.dfa.ie/uploads/documents/EU%20Division/attitudes%20and%20behaviour%20second%20referendum2010.pdf> (13. 12. 2010)

Fiala, Petr, Pitrová, Markéta (eds., 2005). *Evropská referenda*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

FitzGibbon, John. 2009. „Ireland’s No to Lisbon: Learning the Lessons from the failure of the Yes and the Success of the No Side.“ *Sussex European Institute*, (online; Pdf). Dostupné z: http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/sei_working_paper_110.pdf (14. 4. 2010)

Franklin, Mark, Marsh, Michael, Wlezien, Christopher. 1994. „Attitudes toward Europe and referendum votes: a response to Siune and Svensson.“ *Electoral Studies*, 13 (2), 117–121.

Dostupné z:

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=2&ved=0CEwQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.tcd.ie%2FPolitical%2Fdocs%2Fmm_rspnse_to_siune_and_svnsn.doc&ei=LbboT-ZHs7vsgb3pbilCw&usg=AFQjCNFZ0bgVzNBs8-hY4ztYJi3rnBYNgg&sig2=yk6i-zHtJKHFZvrOG140WA (24. 4. 2012)

Franklin, Mark. 2002. „Learning from the Danish case: A comment on Palle Svensson’s critique of the Franklin thesis.“ *European Journal of Political Research*, 41 (6), 751–757.

Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1475-6765.00029/abstract>

„Frequently Asked Questions.“ *The Referendum Commission*, (online). Dostupné z:

<http://www.refcom.ie/en/Frequently-Asked-Questions/> (11. 4. 2012)

Gallagher, Michael, Uleri, Pier (eds., 1996). *The Referendum Experience in Europe*. London: Macmillan Press LTD.

Garry, John, Marsh, Michael, Sinnott, Richard. 2005. „‘Second-order’ versus ‘Issue-voting’ Effects in EU Referendums.“ *European Union Politics*, 6 (2), 201–221. Dostupné z: http://peer.ccsd.cnrs.fr/docs/00/57/17/09/PDF/PEER_stage2_10.1177%252F1465116505051983.pdf (17. 10. 2010)

Hobolt, Sara. 2004. „Deciding on Europe: Voting Behaviour in European Referendums.“ Příspěvek přednesený na výroční schůzi American Political Science Association, Hilton Chicago a Palmer House Hilton, 2. 9. 2004, (online). Dostupné z: http://citation.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/0/6/1/4/3/pages61439/p61439-7.php (22. 3. 2012)

Hobolt, Sara. 2009. *Europe in Question: Referendums on European Integration*. New York: Oxford University Press.

Holmes, Michael. 2008. „Referendum Briefing Paper No 16. The Referendum on the Treaty of Lisbon in the Republic of Ireland, 12 June 2008.“ *Sussex European Institute*, (Online, Pdf). Dostupné z: http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/epern_no_16_ireland_08.pdf (25. 3. 2012)

Hug, Simon. 2003. „Voices of Europe: citizens, referendums, and European integration.“ *Rowman & Littlefield Publishers, Inc.* Googlebooks (online). Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=N2_PfJ-UMfYC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (23. 4. 2012)

Jogheevá, Eva, Havlík, Vlastimil. 2009. „Volby do Evropského parlamentu v roce 2009 optikou konceptu voleb druhého řádu.“ *European Electoral Studies*, 5 (1), 111–129. Dostupné z: http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/010/EVS2_2010_2.pdf (12. 3. 2012)

Kelly, Piaras. 2008. „The Lisbon Treaty & The Yes Campaign – Communications Gone Wrong.“ *Piaras Kelly – Public Relations in Ireland*, 16. 6. 2008 (online). Dostupné z: <http://www.pkellypr.com/blog/2008/06/the-lisbon-treaty-the-yes-campaign-communications-gone-wrong/> (20. 10. 2010)

- Miller, Vaughne. 2009. „The Treaty of Lisbon after the Second Irish Referendum.“ *House of Commons Library*, 8. 10. 2009 (online, Pdf). Dostupné z: <http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp2009/rp09-075.pdf> (22. 5. 2012)
- Müller, David. 2005. „Irsko.“ Pp. 40–57 in Fiala, Petr, Pitrová, Markéta (eds.). *Evropská referenda*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- O’Brennan, John. 2003. „Ireland’s return to ‘normal’ voting patterns on EU issues: the 2002 Nice Treaty Referendum.“ *European Political Science*, 2 (2), 258–277. Dostupné z: <http://www.essex.ac.uk/ECPR/publications/eps/onlineissues/spring2003/feature.htm> (15. 3. 2012)
- O’Brennan, John. 2009. „Ireland says No (again): the 12 June 2008 Referendum on the Lisbon Treaty.“ *Parliamentary Affairs*, 62 (2), 258–277. Dostupné z: <http://pa.oxfordjournals.org/content/62/2/258.abstract> (17. 10. 2010)
- O’Mahony, Jane. 2009. „Ireland's EU Referendum Experience.“ *Irish Political Studies*, 24 (4), 429–446. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07907180903274727> (17. 10. 2010)
- Quinlan, Stephen. 2009. „The Lisbon Treaty Referendum 2008.“, *Irish Political Studies*, 24 (1), 107–121. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07907180802674381> (17. 10. 2012)
- Qvortrup, Matt. 2009. „Rebels without a Cause? The Irish Referendum on the Lisbon Treaty.“ *The Political Quarterly* 80 (1), 59–66. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-923X.2009.01962.x/abstract?deniedAccessCustomisedMessage=&userIsAuthenticated=false> (30. 4. 2012)
- Roberts-Thomson, Patricia. 2001. „EU treaty referendums and the European union.“ *Journal of European Integration*, 23 (2), 105–137. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1080/07036330108429098> (17. 10. 2010)

Sattler, Thomas, Urpelainen, Johannes. 2011. „Explaining Public Support for International Integration: How Do National Conditions and Treaty Characteristics Interact with Individual Beliefs?“ *Center for Comparative and International Studies, Universität Zurich* (online; Pdf).

Dostupné z: <https://edit.ethz.ch/cis/events/colloquium/Sattler.pdf> (21. 5. 2012)

Shu, Min. 2008. „Referendums and the Political Constitutionalisation of the EU.“ *European Law Journal*, 14 (4), 423–445. Dostupné z:

http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1139483 (5. 5. 2012)

Sinnott, Richard et al. 2009. „Attitudes and Behaviour in the Referendum on the Treaty of Lisbon.“ *UCD Geary Institute. University College Dublin*, (online; Pdf). Dostupné z:

[http://www.foreignaffairs.gov.ie/uploads/documents/ucd%20geary%20institute%20report\).pdf](http://www.foreignaffairs.gov.ie/uploads/documents/ucd%20geary%20institute%20report).pdf) (15. 3. 2012)

Szczerbiak, Aleks, Taggart, Paul. 2005. *EU Enlargement and Referendums*. New York: Routledge.

Šaradín, Pavel. 2008. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Šlosarčík, Ivo. 2007. *Politický systém Irska*. Slon. Praha.

The Irish Times. „The No Side. Main Players.“ *The Lisbon Treaty*, (online). Dostupné z:

<http://www.irishtimes.com/focus/thelisbontreaty/mainplayers/no.html> (1. 4. 2012)

Tonra, Ben. 2009. „The Irish Referendum on the Lisbon Treaty.“ *Journal of Contemporary European Research*, 5 (3), 472–479. Dostupné z:

http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1739566 (13. 6. 2012)

Abstrakt

Irská referenda o Lisabonské smlouvě

Práce se zabývá irskými referendy o Lisabonské smlouvě v kontextu evropských referend. Jedná se o jednopřípadovou studii s prvky diachronní komparace. Existují dva druhy přístupu ke zkoumanému tématu. Jedním z nich je issue voting, což jsou uvědomělé kalkulace voliče, založené na jeho postoji k Evropské unii. Druhý vidí referendum jako prostředek k vyjádření spokojenosti či nespokojenosti se současnou vládou, jedná se o koncept druhořadých voleb. Práce si klade za cíl ověřit následující tvrzení: V obou irských referendech o Lisabonské smlouvě převládly znaky issue voting nad charakteristikami druhořadých voleb. Z analýzy kampaní, volebního chování a výsledků referend vyplývá, že se daný výrok potvrdil.

Klíčová slova: referendum, evropská referenda, Evropská unie, Lisabonská smlouva, Irsko

Abstract

The Irish Referenda on the Treaty of Lisbon

The paper deals with the Irish referenda on the Treaty of Lisbon in context of the EU referenda. It is a single country case study with elements of diachronic comparison. There are two types of approaches to analyse this subject. The first one is an issue voting approach. It is based on voter's conscious calculations related to his/her attitude towards the European Union. The other one sees the referendum as a means of expressing satisfaction or dissatisfaction with the incumbent government, it is a concept of second order elections. The aim of this work is to verify the following claim: In both Irish referenda on the Treaty of Lisbon voting issue features prevailed over second order elections characteristics. The analysis of campaigns, voting behaviour and results of the referenda shows that the statement is confirmed.

Key words: referendum, EU referenda, the European Union, the Treaty of Lisbon, Ireland